

Klangfull 7 januarisoaré

Fjol hade den 7 januari, liksom många gånger tidigare, av praktiska orsaker flyttat knappa två veckor framåt, till den 20 januari. Men den dagen var i stället Ridarhuset ståtligt upplyst, en festklädd publik strömmade till och utanför balsalen tog värddorganisationens styrelse emot gästerna.

År 2018 gick 7 januari i många avseenden i musikens tecken. Sopranen Katri Paukkunen ackompanjerad av emeritusprofessor Reijo Pajamo framförde under kvällen sånger av Sibelius, Melartin, Kuula och Merikanto, alla med kopplingar av något slag till Viborgs musikliv. Reijo Pajamos festföreläsning kretsade också kring

musiktemat då han till festpubliken förmedlade några ögonblicksbilder från musiklivet i Viborg som han också skrivit om i sin nyaste bok. Föreläsningspubliceras i sammandrag i det här numret av WN.

Musiktemat återkom i festmenyn: Upptakten bestod av Don Giovanni-blinier med svamp, den gastronomiska konsertens huvudnummer var tjugande flöjttoner i form av fasanfrikadeller och i avslutningsvis hade Eine kleine Nachtmusik tagit skepnad av gräddmousse med äppelsirap. En meny som ljuv musik för gommen! En Riesling från Australien och en Pinot Noir från Chile beledsagade stilfullt

och harmoniskt kökets kulinariska kompositioner.

Efter middagen blev det dags för den traditionella polonäsen som med bravur leddes av festmarskalken Harri Tilli, sedan valserna och småningom allt svängigare takter. Och slutligen Paul Jones som alltid engagerar festdeltagarna mer än något annat. Till kvällen hörde givetvis också lotteri med spännande vinster, försäljning av Wiborgskringlor och – inte att förglömma – av viborgarnas och Viborgsvännernas eget nyhetsblad Wiborgs Nyheter.

Festpris

Ur innehållet

Ett lättsamt referat av fjolårets 7 januarisoaré och en presentation av Årets viborgare 2018, Bruno Tuukkanen, konstnär och viborgspojke fyller förstasidan i årets nummer. På sidan 2 efter ledaren presenteras det anrika och aktiva Sällskapet Pamaus, grundat i Viborg 1891 som en finsk motvikt till bl.a. det svenska handelsgillet, numera dess broderförening i Helsingfors. På sidan 3 får vi veta mer om Viborg som sjöfartsstad i ett kunskapsrikt kåseri av journalisten Thure Malmberg.

På sidorna 4 och 5 kan vi läsa om Musiken i Viborg – några ögonblicksbilder i en artikel av emeritusprofessor Raijo Pajamo, även festtalare om samma tema på fjolårets 7nde. På sidan 5 hittas även två notiser om den forna hemstadens senaste attraktion: Spårvagnen har återvänt till Viborg efter 61 år, berättar WN:s långvariga medarbetare i Viborg Natalia Asejeva. WN:s eminenta lokalredaktör Emer Silius kompletterar med en notis om Spårvagnstrafiken i Viborg och på sidorna 6-9 tar han oss igen med på en vandring i Viborg under 1900-talets tre första decennier och i dagens ryska stad, den här gången längs Den kungliga Vasagatan. Nere på sidan 9 berättar historikern och WN-medarbetaren Alexej Melnov i Viborg att Renoveringen av slottet fortsätter och avslöjar överraskande fynd vid utgrävningar på Slottsholmen.

Det är mindre känt att poeten och modernisten Gunnar Björling också hade en anknytning till Viborg och litteraturvetaren Fredrik Hertzberg berättar mer om detta på sidorna 10 och 11 i artikeln Gunnar Björling i Viborg. Artikeln avslutas med Gunnar Björlings dikt "I Monrepos" och nere på sidan 11 belyser Rainer Knaps den kontroversiella renoveringen av den historiska parken och byggnaderna i översikten Monrepos år 2018. Monrepostemat fortsätter på sidorna 12-13 i forskaren Svetlana Podzorovas konsthistoriska artikel Monrepos i C.F.Christensens akvareller.

Före detta museichefen Marketta Tamminen berättar om viborgskt kostantverk i Viborgskt silver på sidorna 14-15 där även Mikael Westerback har bidragit med en recension av hennes för två år sedan utgivna bok Viipurin hopeat. På sidorna 16-17 står Boknytt i turen, den här gången med ett flertal recensioner och presentationer av aktuell Viborgslitteratur på svenska, finska och ryska. På följande uppslag, sidorna 18-19, redogör våra svenska Wiborgsföreningar för sina aktiviteter under det gångna året. På sidan 19 ingår också en intressant artikel av Alexej Melnov om hur Efterlängtat husrenovering har kommit i gång i Viborg.

Sista sidan av detta nummer av Wiborgs Nyheter innehåller som sig bör några nyhetsnotiser. Bl.a. skriver prosten Leena Repo om hur Talkoarbetet på den viborgska begravningsplatserna fortsätter och vi får också veta att det gamla ammunitionslagret i Rautakorpi numera är öppet för turister.

Årets Viborgare 2018:

Bruno Tuukkanen, konstnär och Viborgspojke

När Bruno Tuukkanen fyllde 80 år rubricerade Uusi Suomi intervjun med orden "Livet är likt en mosaik". Detta beskrev väl konstnärens 70-åriga karriär.

Bruno föddes i Viborg den 11 november 1891. Hans far Viljo Tuukkanen var målarmästare och familjen med fem barn bodde i Dippels hus på Gråmunkegatan 1. Genom bostadsort och -miljö kom Bruno redan tidigt i kontakt med det viborgska kulturlivet.

Bruno visade sig i folkskolan vara en begåvad elev. Att fortsätta i läroverk var uteslutet på grund av faderns sjuklighet. Bruno började arbeta som hjälpkarl i faderns målarmästarefirma och studerade vid Viborgs högre hantverksskola. År 1906 började Bruno studera i Wiborgs Konstvänners ritskola, där även hans livslånga vän Topi Vikstedt studerade. Hans lärare var Arvid Liljelund, Hugo Simberg, Uno Ullberg och framför allt Rurik Lindqvist, vars inverkan på Brunos konstnärsbana var ovärderlig.

Rurik Lindqvist hjälpte Bruno med att få studielån och lärde honom svenska för att Bruno skulle kunna fortsätta sina studier i Stockholms

konstindustriella skola. Juho Lallukka beviljade Bruno ett stipendium för att bekanta sig med reklamkonst i München. År 1912 återvände Bruno till Viborg men flyttade snart till Helsingfors efter sin vän Topi Vikstedt. År 1914 grundade vännerna tillsammans med Harry Rönehalm ett ritkontor "TRE". Bruno koncentrerade sig på dekorations- och reklammålning.

Bruno deltog i planeringen av

Bruno Tuukkanen, litografi 1946 av väggmålningen i Sparbanken i Wiborg. Konstnären i Villmanstrand, Wiborgssamlingen, foto Tuomas Nokelainen.

Finlands blåvita flagga när Axel Gallen-Kallelas vit-röd-gula förslag inte fick understöd i riksdagen. Han beordrade sina assistenter att framställa ett bättre förslag. Eero Snellman och Bruno Tuukkanen planerade flaggans vita fält och det blåvita korset så att dimensionerna harmonierade med varandra och valde också den blåa färgens nyans. Flaggan godkändes 1918.

Bruno Tuukkanen var en av de mest kända männen i Viborgs konstnärskrets. Decennierna förtäljer på många sätt om hans unika insats i vårt lands dekorationsmåleri, interiörplanering,

kyrkoinredning och utsmyckningen av officiella byggnader. Exempel värda att nämna är

- Vagg- och glasmålningarna i Viborgs teater samt Runda tornet som han gjorde tillsammans med Topi Vikstedt
- Vaggmålningen i Viipurin Säästöpankki – Sparbanken i Wiborg
- Glasmålningarna i Sigfrid Juselius gravkapell i Björneborg
- Glasmålningarna i Alfred Kordelins gravkapell i Raumo

- Glasmålningarna i Finska Litteratursällskapets hus i Helsingfors
- Riksdagshusets väggmålningar

Tuukkanen var Ornamos ordförande (1952-57) och Konstindustriella läroverkets rektor (1951-59).

I Helsingin Sanomats intervju inför Bruno Tuukkanens 80-årsdag var rubriken "Viborgspojken lever gott även i dag". Bruno berättar: "I Viborg föddes jag ju 1891 och där gjorde jag rackartyg. Återvända vill jag inte för att få alla vackra minnen krossade. Hellre lever jag i lyckliga nuet."

Bruno Tuukkanen dog i Helsingfors den 25 februari 1979. Hans grav finns på Konstnärskullen på Sandudds begravningsplats.

Heli Halste-Korpela

Kära läsare

År är det jubileumsår för Wiborgs Nyheter genom att den dagstidning som dagens WN bygger vidare på började utges i Viborg för 120 år sedan. Wiborgs Nyheter i sin nuvarande form har utkommit som ett årsblad i Helsingfors sedan den 7 januari 1953. Till en början var det lilla bladet inriktat på Viborgsminnen, men tonviken har med tiden förskjutits mot dels viborgsk kultur- och samhällshistoria, dels nutida Viborgsaktiviteter. God tillgång på material har tryggat en fortsatt utgivning. Våra Viborgsföreningar både på svenskt och finskt håll är aktiva traditionsbevarare. Företsningsvis utges ny litteratur som på olika sätt har anknytning till Viborg. Även i Ryssland förekommer numera ett genuint intresse för Viborgs historia och publikationerna blir allt fler. Gott samarbete med ryska skribenter gör det möjligt att redigera viktiga utvecklings-skeden i dagens Viborg. Gränsstaden Viborgs speciella historia och mångkulturella profil äger fortfarande aktualitet i vår globala samtid.

Äldre nummer av nya Wiborgs Nyheter kan läsas på Föreningen 7 januari:s webbsida wiborg.fi De årgångar som saknas där skannas efter hand för att bli tillgängliga på nätet. Kopior av gamla årgångar kan rekvideras på Svenska Litteratursällskapets bibliotek. Av den ursprungliga dagstidningen Wiborgs Nyheter hittas årgångarna 1899–1904 och 1907–1929 på Nationalbibliotekets digitala historiska tidningsbibliotek <https://digi.kansalliskirjasto.fi>

Redaktionen består av Annika Helkama-Tötrerman som VD och annonsansvarig, Lars-Einar Floman som huvudredaktör, Rabbe Sandelin som redaktör och layout-ansvarig, Emer Silius som utsänd viborgsk stjärnreporter, Rainer Knapas som redaktör för historiska och litteratur-avdelningen och Helena von Alftan som festredaktör mm. Tidigare mångåriga WN-redaktören Ann Holm-Dellringer sköter prenumerationer och adressändringar, hennes kontaktpuffgifter finns i rutan invid. Utgivare är

Föreningen 7 januari och föreningens styrelseordförande är Maria Salenius.

Ett varmt tack till alla skribenter som bidragit till detta nummer med artiklar, notiser och recensioner, berättelser och hägkomster, uppslag och idéer!

Redaktion: lefloman@gmail.com

Utgivare: Föreningen 7 januari, styrelseordförande Maria Salenius

Adressförändringar & prenumerationer:
Ann Holm-Dellringer

ann.dellringer@gmail.com
045-167 3134
Gröndalsstranden 15 B 39, 02710 Esbo

Prenumerationspris 16 euro

Tidningen kan köpas på Akademiska Bokhandeln fr.o.m. år 2019

Tryckeri: Lönnberg, Helsingfors 2018

Vi firar 7 januari-soarén

lördagen den 19 januari 2019 kl 18 på Riddarhuset

Supékort 100 euro för vuxna, 65 euro för ungdomar under 18 år

Anmälningar och bordsreserveringar senast 11.1.2019 via formuläret på www.wiborg.fi/osa eller tfn 0500 911 449 (Monica Saxén). Meddela även allergier och specialdieter.

Supékortet betalas senast 11.1.2019 till Nordea FI74 1572 3000 3725 99

Sällskapet Pamaus

Industri- och affärsidkarnas sällskap Pamaus grundades i Viborg den 13 januari 1891. Initiativet till grundandet togs av finskinsnade affärsmän i Viborg med sikte på en sammanslutning som skulle verka i fosterländsk anda bland hantverkare och affärsidkare i staden. Efter kriget har Pamaus fortsatt sin verksamhet i Helsingfors.

För närvarande genomlever Pamaus en uppgångsperiod. Under det senaste årtiondet har sällskapets medlemsantal vuxit för varje år och för närvarande är antalet manliga medlemmar med karelsk bakgrund närmare 800. Enbart under fjolåret har 50 nya medlemmar anslutit sig och många av dem representerar flera generationer av "smällebröder".

Tradition och förnyelse i den aktiva verksamheten

Sällskapets verksamhet har från början byggts på en tradition med föredrag och medlemmarna samlas en gång i månaden för att lyssna till något aktuellt föredrag om ekonomi och samhälle.

Under varen 2018 fick medlemmarna lyssna till olika ytterst sakkunniga föredragshållare som berättade om Viborg under inbördeskriget, om aktuella frågor inom penningpelmärknaden, om aktuella EU-frågor och om Rysslands nuläge och framtidsutsikter.

Höstens ämnen var bl.a. ersättnings-systemet gällande i Karelen kvarbliven egendom och erfarenheter av gränsen mellan Finland och Ryssland för vilka Lantmäteriverkets generaldirektör redogjorde på basen av sina inspektioner åren 2007–16.

En av årets höjdpunkter är mötet den sista november till Viborgska smällens ära (Viipurin Pamaus) Då hålls föredraget vanligtvis av någon tillhörande generalitetet och i fjol talade generallöjtnant Kim Jäämeri. En ny verksamhetsform med företagsbesök för de yngre medlemmarna i yrkesaktiv ålder startades förra året.

Varje vår gör smällebröderna en utflykt i början av maj som kröner vårens program. Utfärdsmalet finns vart annat år i hemlandet, vart annat år utomlands. Utländsresan ofta varit en tur till sällskapets hemstad Viborg. Under de senaste åren har sällskapet även besökt Åland, bl.a. som Anders Wiklöfs gäster, rundat Pajjänne och besökt S:t Petersburg.

Tillbaka till Viborg – Pamaus äger nu Lallukkas lägenhet

Pamaus har också inköpt två klubblokaler, en i Arona i Norditalien och en i Viborg, vilka kan utnyttjas av medlemmarna och deras familjer. Lägenheten i Arona hyrs ut veckovis och brukar vara fullbokad under sommarsäsongen. I

Vårutflykten 2018 gick till Viborg.

Den stämningfulla klubblokalen i Lallukkas hus i Viborg.

Närmare hundra smällebröder möter upp till månadens föredrag i Karjalatalo.

Viborg övergick konstcentret Salmelas konstnärsbostad och -ateljé i Lallukkas bostads- och affärshus i Viborgs centrum år 2017 i Pamaus ägo. Lokalen var i tiden en del av kommerserådet Juho Lallukkas (1852–1913) bostad. Han var en av Pamaus grundare och långvarig ordförande för sällskapet.

Tiotal stipendier årligen

På sin 60-årsdag 1912 donerade Juho Lallukka en betydande summa till sällskapet som grundkapital för en stipendiefond avsedd att stöda studieresor för unga industri- och affärsidkare. Sedan dess har Pamaus fonder vuxit genom ytterligare donationer och klök förvaltning. I fjol utdelades 50 000 euro i olika understöd. Sällskapet understöder bl.a. utbildning för handel och industri på mellanstadienivå i nuvarande eller tidigare läroinrättningar på f.d. Viborgs läns område samt projekt som gäller karelsk kultur, historia och publikationsverksamhet.

Idag är Pamaus ett livaktigt sällskap som också förmått förnya sig och som traditionellt upprätthåller goda relationer till industri- och affärsliv, kultur- och samhällsliv. Sällskapets solida ekonomi möjliggör en mångsidig verksamhet och ger inflytande. Sällskapets ordförande fram till 2018, Kalevi Luukkainen, konstaterar i 125-årsjubileumsskriften *Väljet Viipurista* att det i gamla Viborg inte inträffade något av betydelse där inte Pamaus eller dess medlemmar var involverade.

Tommi Härmä

”En handfast dam och tre herrar i Viborg”

Viborg som sjöfartsstad

Viborg var en central sjöfartsstad i Finland före 1944, sade fartygsforskaren **Thure Malmberg** vid Handelsgillet i Wiborgs höstmöte i november 2017.

– Viborg med omgivande orter vid kusten, Trångsund, Björkö och utöar som Lövsjär, Seitsjär och Hogland, svarade för en betydande del av Finlands handelsflotta med allt från små prämar, skutor och kustbåtar till stora oceangående lastfartyg.

– Trafiken från insjöområdet genom Saima kanal var en viktig pulsåder inte minst för sågindustrins export. Utan det ekonomiska stödet från Viborgs redare och handelsmän skulle t.ex. ett stort bolag som Finska Ångfartygs Aktiebolaget i Helsingfors kanske inte kunnat grundas, sade han.

Malmberg berättade om vad man i dag i arkiv och litteratur kan finna om Viborg som en finländsk sjöfartsstad. Ett femtiotal medlemmar fick med hjälp av en bildserie Viborgs sjöfartshistoria i ett komprimerat nötskal, och åhörarna ställde ivrigt frågor efter kaseriet. För de yngre i salen, några av dem inbjudna från Östra Finlands Nation vid HUL, föreföll mycket av detta nytt. Artikel är ett koncentrat av Thure Malmbergs kaseri.

Kvinnlig pionjär gillade delikatesser

Det var Marie Hackman som 1814 satte fart på trävaruhandeln över Viborg. Familjen Hackman var då en betydande ekonomisk faktor inom handel, sjöfart och sågindustri, och för exporten behövdes sjötransporter.

Om handelshuset Hackman finns två böcker, dels **Örnulf Tigerstedts** festskrift från perioden 1790–1879, utgiven 1940, och dels en historisk täckande perioden 1880–1925 av Marie Hackman, f. Laube (1776–1865) i Sten Enboms och C.F. Sandelins bok ”Ett handelshus i Viborg”.

Marie Hackman, f. Laube (1776–1865) i Sten Enboms och C.F. Sandelins bok ”Ett handelshus i Viborg”.

Sten Enbom och **C.F. Sandelin**. Den förstnämnda kan i både svensk och finsk språkdräkt hittas på bibliotek och den senare historiken, utgiven ca 2016, såldes en tid bl.a. på Akademien och bör nu sökas antikvariskt.

När **Marie Hackman** som ung änka tvingades axla ansvaret för handelshuset visade hon sig enligt Tigerstedt ha både bestämda åsikter och hårda tag. Helt rättrogen rent juridiskt var inte heller hennes uppmaning i ett brev från 1 mars 1817 till kaptenen på bolagets seglande lastskepp ”Voltaire” på väg hem i saltast från Portugal.

I brevet beställer hon en del delikatesser för eget bruk, russin, fikon, kastanjer och ingefära för att föras in förbi Storfurstendömet till kontroll tillsammans med väl tilltagna mängder vitvin och rödvin samt citroner och apelsiner.

Det här skulle diskret före nattens mörker tas i land i Pyttis eller vid Teikarsaari i Viborgska viken, där Marie Hackman skulle ordna mottagande. I sina instruktioner till kaptenen tillade hon enligt Örnulf Tigerstedt: ”skulle tullnärerna ändå hitta något, gäller det att med lämpliga mutor tysta deras munnar”.

Britterna brände Trångsund

Under Krimkriget anföll en brittisk flottstyrka Trångsund i juli 1854 och anställde stor förödelse när brädgårdar och tjärtunnor för export förstördes. Det visar Trångsunds strategiska betydelse som utvecklingshamn för exporten från storfurstendömet.

I Krimkrigets efterdyningar utvecklades emellertid sjöfarten då ångan kom in som drivkraft. Ännu in på 1920-talet kunde man emellertid se de stora vackra vetesglarna, de räckiga segelskeppen som ofta hörde hemma på Åland, lasta sågat virke i Trångsund för resan mot Australien. Virkeslasterna lossade ofta på vägen i någon europeisk eller sydafrikansk hamn innan segelfartygen över Sydatlanten tog kurs på Australien. Ibland medföljde passagerare, speciellt på sjöfartsrådet Gustaf Eriksons största fartyg, och om vetesglarnas har skrivits mycket på svenska, finska och engelska.

I takt med att Trångsund växte i betydelse som exporthamn byggdes infrastrukturen i Viborgs hamnområde ut. Små ångslupar och skärgårdsångare gick från Viborg via Trångsund ut mot kusten och öarna vid Viborgska viken medan andra ångade österut främst mot Björkö men eventuellt också vidare mot ryska gränsen. Terijoki med vackra sandstränder längst i öster utvecklades med åren till ett turistmål, som liksom Hogland fångades på de vackra reseaffischer Turistföreningen i Finland gjorde. Den vanliga vägen till Terijoki gick av allt att döma dock med tåg från Viborg.

För sjöfolket hade Trångsund kanske inte så mycket att erbjuda i akkopplingsväg, men Finska sjömansmissions-sällskapet öppnade tidigt ett kontor där med läsesal för sjömännen och rimligen även andlig spis på andra sätt där.

Tidskriften Sjömansvännen beskrev i ett brev från hamnpredikanten Lauri Heikkilä hamnen så här 1921: ”Det vidsträckt och skogrika Karelens bästa exorphamn har alltid varit Trångsund. Redan före kriget besöktes det av hundratals fartyg, men aldrig så mycket som under seglationssäsongen 1920, då den var Finlands livligaste exorphamn”.

Virkeslasterna som samlades för export i Trångsund kom med ”lodjor” och ångprämar av olika slag från sågarna vid Finlands insjösystem. Via Saima kanal hade de sin livsviktiga havskontakt med Trångsund, och för att dra prämarerna byggdes en flotta av bogserbåtar upp i Viborg. En av förgrundsgestalterna på detta område var kommerserådet **Eugen Wolff** med anknytning till Österbotten, också han en av de ekonomiskt starka männen bakom tillkomsten av Finska Ångfartygs Aktiebolaget 1883.

J.W. Paulin kunde havet

Den tredje mannen när man talar om sjöfarten i Viborg var **Johan Werner Paulin**, vanligen känd under förkortningen J. W. Paulin och 1941 förlänad titeln sjöfartsråd.

Han var född i Bjärnä och hade redan som tioåring börjat jobba på en

Bland de tre herrar som kom att forma bilden av Viborg som en sjöfartsstad var Eugen Wolff kanske den som lämnat de mest påtagliga spåren i hela Finlands sjöfartshistoria. Porträtt, Werner Thomé 1915.

Besättningen på Imatra 1937. Paulin använde konsekvent Viborgs svenska namn som hemort på sina fartyg. I slutet av 1930-talet väckte det irritation i helfinska kretsar, och t.ex. Suomen Kuvalehti skrev en gång ironiskt ”Missä se sellainen Viborg on?” Imatra var från början en holländsk lastångare som sänktes under inbördeskriget i Hangö. Hon bärgades av Paulins och fortsatte sitt liv under det nya namnet Imatra.

Viborgska ångaren Sampo i Södra hamnen i Helsingfors tillsammans med FÅA:s större syster Ariadne. Vykort postat till Stockholm i januari 1924.

Kommunikationerna sjövägen var oerhört viktiga, och Viborg hade sedan 1800-talet haft bra båtförbindelser utmed Finlands sydkust västerut mot Åbo och därifrån vidare mot Vasa och Uleåborg. Den till synes avlägsen belägna gränsstaden Viborg blev därmed i själva verket en viktig del av Finlands turism.

Med sjötrafiken följde behovet av fungerande kontakter och infrastruktur mellan handelsmännen och redarna i Viborg och deras kolleger i andra hamnstäder i Europa.

Elegant ångare till Björneborg

Victor Ek gjorde redan 1895 i Viborg reklam för sin ångbåtsexpedition och speditionensaffär med kontor i Helsingfors och Hangö. Via Victor Ek kunde man då boka last och i de flesta fall även passagerare till Reval, S:t Petersburg, Stettin, Hamburg, Stockholm, Köpenhamn och Hull.

Samtidigt började annonser för hotell i Viborg synas. Hotell Andréa betecknade sig som ett ”centralt beläget och särdeles lämpligt ställe för Handelsresande och Turister”, där hotellvärden Chr. Andréa erbjöd ”resp. resande väl möblerade rum jämte servering af allt hvad till en väl ordnad och god restauration hör”.

Förhoppningarna på en glänsande framtid som Finlands nya turistmecka gjorde också bl.a. att Åbo Läns Kustångfartygs Ab 1898 satte in sin nya ångare Balder.

Hon var byggd i Sverige med de svenska ”palatsångarna” som förebild och sattes in på den långa kustlinjen från Björneborg till Viborg med anlopande av mellanliggande viktigare hamnar. Efter bara några år tvingades man dock nöja sig med något enklare tonnage, men sjövägen till Viborg hade

utan vidare blivit ett bra alternativ. En trägen gäst i Viborg under 1920-talet var den lilla Viborgsångaren Sampo, som med passagerare och last lade ut från Södra hamnen i Helsingfors. Hon har bl.a. porträtterats tillsammans med FÅA:s större syster Ariadne på ett vykort postat till Stockholm i januari 1924.

Självt kom jag aldrig att besöka Viborg under förkrigstiden, eftersom jag är född 1938 och mina föräldrar tyckte det räckte gott med att resa till Pörtö på sommaren.

Men i oktober 1988 kom jag första gången sjövägen till Viborg med exotiska Orion på kryssning från Fredrikshamn. Orion hörde till pionjärerna i Viborg när det gällde sjötrafik från Finland, och var ett systerfartyg till Kristina Brahe, som senare många gånger kom att gästa Viborg.

Orion var 1988 en mycket exotisk fågel inom finländsk sjöfart. Hon förde S:t Vincent och Grenadinernas flagga och hade med undantag för befälhavaren och några officerare en filippinsk besättning, något som man inte tidigare upplevt i Finland.

Förhoppningarna på en livlig turisträff med båt från havssidan kom emellertid på skam, och senare har kanalvägen från Villmanstrand, som nu trafikeras med ms Carelia, kommit att visa sig mer livskraftig. Hur framtiden för den här sektorn i Viborg blir återstår att se, skeppningarna av kol från Vysotsk/Trångsund är de enda sjöfartsnotiser från Viborg jag stött på under senaste

Koncentrat av Thure Malmbergs kaseri på Handelsgillet i Wiborg i november 2017

Musiken i Viborg – några ögonblicksbilder

Reijo Pajamo

Den som äger sinne och känsla för musik är förvisso lycklig. Viborg var en stad där musiken var livsviktig. Det gamla Viborgs blomstrande musikliv sammanfattas här i några ögonblicksbilder.

Första bilden – Jean Sibelius

Det är i april år 1900. I Viborg lever man i stor spänning eftersom staden har fått en sällsynt gäst. Armas Järnefelt, dirigent för Viborgs Musikvänners orkester, har inbjudit sin sväger Jean Sibelius att konserterna i Viborg. Gästspelet syftar till att stärka den nationella andan i Viborg, man levde ju under de första ofärdsåren. Den 2 april dirigerade Sibelius orkestrernas recettkonsert. Enligt Viipurin Sanomat var kvällen utomordentligt lyckad: Salen var fullsatt och orkestern spelade allt

Jean Sibelius i unga år. Foto Museiverket.

bättre ju längre kvällen led. Järnefelt ledde konsertens första del och Sibelius dirigerade den andra delen där orkestern uppförde hans kompositioner, musik som Sibelius hade skrivit för en festföreläsning i samband med ”Pressens dagar” i Helsingfors i november 1899.

Musikalkarna i Viborg fick på det här sättet bara några månader senare tillfälle att lyssna till samma femdelade helhet av Sibelius kompositioner som avslutades med ”Finland vaknar” eller Finlandia. Då konserten var slut ville ovationerna inte upphöra och orkestern klämde i med den ena fanfaren efter den andra. Publiken reste sig för att hylla Sibelius och ville knappt avlägsna sig från konsertsalen.

Viborgs musikliv hade då upplevt en sann högtidsstund. Men det stora genombrottet för den musikaliska verksamheten i Viborg skedde i själva verket redan 40 år tidigare.

Andra bilden – Richard Faltin

Året är 1856. En 21-årig tysk – Richard Faltin – anländer till Viborg. Han har samma år avlagt slutexamen vid konservatoriet i Leipzig och blivit erbjuden musiklärtjänster på tre olika orter i tre olika länder: I Jerusalem, i Koburg i södra Tyskland samt i Viborg. Bland dem väljer Faltin det avlägsna Viborg och börjar undervisa i Behms tyska skola.

På den tiden var musikutbudet i Viborg i första hand beroende av gästande utländska artister. Faltin började bygga upp Viborgs musikliv genom att utnyttja lokala amatörmusiker. Han planerade ett stort musikevenemang – men hur få tag på behövliga musiker och sångare? I många borgerliga familjer spelades kammarmusik – i den gruppen kunde man finna hyfsade violinister. Personer

Richard Faltin. Foto: Wikimedia Commons.

som kunde hantera blåsinstrument hittades i arméns hornorkester. Faltin samlade ihop en kör bland sina vänner och inom familjen Wahl. Så var han beredd att förverkliga sin stora dröm.

Den stora dagen inföll i februari år 1860. Då fick viborgarna njuta av stadens första symfonikonsert. Det var inte bara den den första symfonikonsertern i Viborg, utan i hela Östra Finland. På programmet stod bl.a. Josef Haydns symfoni i G-dur ”mit dem Paukenschlag” samt delar av Haydns oratorium Skapelsen.

Tredje bilden – Emil Sivori

År 1887 anställdes Emil Sivori som organist i Viborgs finska stads- och landsförsamlings kyrka. Därmed inleddes också en ny epok i stadens musikliv. Emil Sivori var en personlighet i ordets rätta bemärkelse. Hans rundlagda gestalt förde tankarna till operakompositören Ruggiero Leoncavallo, Pajazzos skapare. I gatuvimlet i Viborg kände alla igen Sivori där han rörde sig i halmhatt och öppen överrock. Sivori var framför allt inriktad på att främja musikintresset hos stadens finskspråkiga

Sivoris byst, upprest i födelseocknen Nurmijärvi.

befolkning. Tack vare det fick han också hedersnamnet ”Den karelska musikens återuppväckare” (*Karjalan musiikillinen herättäjä*).

Emil Sivori var känd som en inspirerande körledare. Den konstnärligt mest betydande av hans körer var Wiipurin Kansallis-Lauluseura. Även huvudstadens musikkritiker förundrade sig över körens skicklighet. Sivori hade en mycket viktig roll då vårt lands första finskspråkiga opera, Oskar Merikantos *Pohjan neiti* uppfördes i Viborg 1908.

För operaföreläsningen lyckade Sivori få ihop en kör med över 100 sångare. Sivori verkade också som sånglärare i flera Viborgsskolor och eleverna kallade honom ”Emppu”. Hans främsta insats var ändå att han grundade en

klockar- och organistskola i Viborg. Skolans årliga elevuppvisning på våren och adventskonserten var alltid höjdpunkter i stadens musikliv. Men det var inte bara inom det kyrkliga livet det fanns behov av kunniga kyrkomusikstuderande. Då kasinot i Terijoki behövde en pianist ringde man bara upp Sivori som ordnade saken. Och det fanns många intresserade, eftersom arvodet för en kvälls spelning var lika mycket som man förtjänade under en månad som klockare i en landsförsamling.

Fjärde bilden – Muntra Musikanter i Viborg

År 1897 grundades Wiborgs Sångarbröder – Viipurin Laulveikot. Kören var stadens stolthet. Förutom i hemstaden konserterade kören även i St Petersburg, i de baltiska länderna samt i många städer i Mellaneuropa, främst i Tyskland. En senare (1919) grundad viborgsk maskör var Karjalan Laulu. Under ledning av Väinö Haapalainen uppförde kören Cherubins Requiem som urupförande i Finland år 1931. I Viborg var tiotals köer verksamma och av dem gav 15-20 körer regelbundet konserter varje år.

Manskören Muntra Musikanter, som grundats i Helsingfors 1878, gav redan i maj samma år en konsert i Viborg under ledning av Gösta Sohlström: Salongen var överfull, förtjusningen stor och efter konserten var det bal. Följande dag kl 5 uppträdde kören med en friluftskonsert i Huusniemi. Efter den följde dans till midnatt varefter kören avreste från Åbo bro med det för ändamålet förhyrda fartyget ”Trängsund”. I hamnen tog en stor människomassa färväl av de hurtiga sångarna. Stadens unga damer sydde i hast en blivit flagga som överlämnades vid avfärden med orden: ”Blås högt i vind och fladdra fritt, vår glada duk i blått och vitt!”

Femte bilden – Annikki Arni

Viborgs Musikvänners orkester lyckades som kapellmästare engagera välkända kompositister som Armas Järnefelt, Erkki Melartin, Leevi Madetoja och Toivo Kuula. Den viborgsfödda sångerskan och redaktören Annikki Arni (född Forsström) berättar i sina 1979 utgivna memoarer *Muistat sie viel?* på ett underhållande sätt om det viborgska musiklivet i början av

Annikki Arni. Foto: Museiverket.

seklet. Då Melartin valdes till dirigent för Musikvännernas orkester år 1908 uppskattade viborgarna i synnerhet att det var en kompositör som skulle leda stadens musikaliska aktiviteter. Men kökspigorna hemma hos Annikki satte inte något värde på Melartins musikutövning utan konstaterade: ”Mitä lienöö, jomnin joutavoo, sen kun kepillä sohloo” (Det verkar helt onödigt, han står ju bara och viftar med pinnen).

Den unga Annikki Arni minns

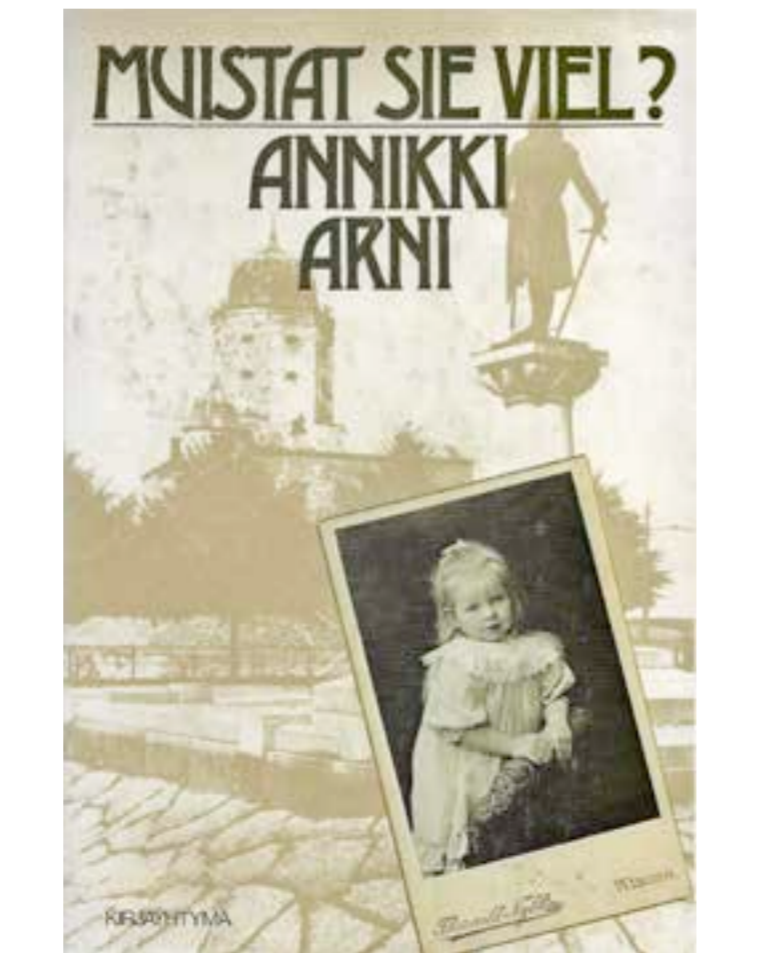
Stråkkvartetten i Viborg 1925. Fr. v. Eero Selin, Alois Harpf, Boris Sirpo och Vilho Koponen. Foto: vk.com/wiborg_history.

ett konsertbesök på följande sätt: ”På scenen satt en orkester, var och en gned på sina instrument och jag undrade varför de störde publiken”. Solist på konserten var Maikki Järnefelt och pianist var den skallige konsertmästaren Ewald Nigisch, som verkade nervös och lär ha blivit allt rödare i ansiktet ju längre konserten fortgick.

Annikki Arni talade svenska och hade med sina föräldrar också bevisat populärkonserter som gavs under söndagseftermiddagar i Rådhusets vackra festsal; man satt vid marmorbord och avnjöt kaffe, te, bakelser och annat gott och diskussionerna var livliga. Orkestern spelade uppe på balkongen och dirigenten ledde orkestern vänd mot publiken. Stadens hela crème-de-la-crème samlades på konserterna och där taltes både finska, svenska , tyska och ryska – och franska. Under populärkonserterna kunde man se välkända viborgska ansikten, där syntes viborgsvenskar som Wahls, Söderhjelms, Brunous, Thesleffs, Hackmans, Buttenhoffs, Cloubergs och Hovings, medan de finskatalande viborgarna representerades av Wegeliusarna, von Weissenbergs, Alopeusarna, Sivoris, Castréns, Roihas, Silanders, Fagerströms m.fl.

Boris Sirpo höjde Viborgs rykte som musikstad till internationell nivå. Det skedde på två sätt. Sirpo konstaterade en gång inför sina elever: ”Endast få av er kan bli världsberömda virtouser, men ni kan alla bli kunniga orkestermusiker.” Sirpos hemliga vapen var ensemblespel där varje elev var tvungen att delta. Och snart kunde man se resultat.

År 1931 besökte den världsberömda violinisten Bronislaw Huberman Viborg. Han önskade att musikinstitutets kammarorkester under Boris Sirpos ledning skulle beledsaga hans konsert. Huberman häpnade över orkesterns kunnande och bad att den också skulle ackompanjera honom vid en konsert i Helsingfors. Även huvudstadens kritiker förundrade sig över orkesterns färdigheter. Två år senare

Filmen om Heimo Haitto (1939) blev en stor publiksuccé. Affischfoto: elonet.fi.

bad Huberman orkestern beledsaga honom vid hans turné i Mellaneuropa. Musikinstitutets kammarorkester blev därefter välkänd överallt i Europa.

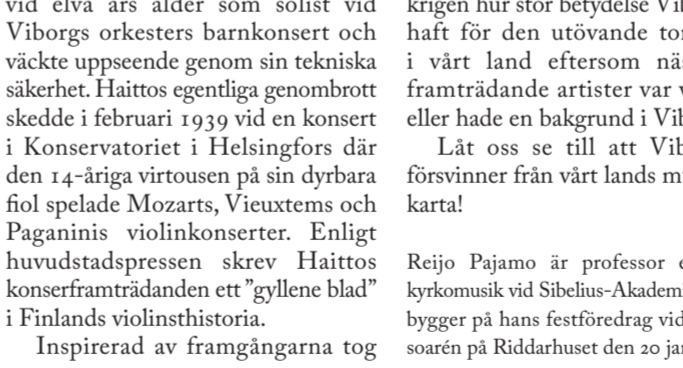
Sjunde bilden – Heimo Haitto

Det finns ett otal fascinerande anekdoter och berättelser om musiklivet i Viborg. En av dem måste ännu relateras här, nämligen historien om Heimo Haittos karriär. Heimo Haitto var född i Viborg men tillbringade sin barndom i Torneå där has far var lokförare. Då den begåvade pojken blev 10 år gammal tog fadern honom till Viborg och sökte upp Boris Sirpo. Sirpo upptäckte gossens ovanliga begåvning och började målmedvetet utveckla hans anlag. Heimo älskade musik, men priset för läran blev tungt. Fadern lämnade honom nämligen i Viborg som fosterson till Boris Sirpo.

Avtalet innebar hårda villkor och pojken måste ägna sig helt åt musiken och fick inte hålla kontakt med sina föräldrar. Genom att adoptera Heimo sökte paret Sirpo kanske tröst i sin sorg eftersom deras egen son Willy hade omkommit i en tågolycka i Viborg då han kom i kläm mellan två vagnar i hamnen.

Heimo Haittos långa finlemmade fingrar var som skapta för violnspel. Han gjorde direkt bländande framsteg. Redan hösten 1936 uppträdde Heimo vid elva års ålder som solist vid Viborgs orkesters barnkonsert och väckte uppsende genom sin tekniska säkerhet. Haittos egentliga genombrott skedde i februari 1939 vid en konsert i Konservatoriet i Helsingfors där den 14-åriga virtousen på sin dyrbara fiol spelade Mozarts, Vieuxtemps och Paganinis violinkonserter. Enligt huvudstadspressen skrev Haittos konserframträdanden ett ”gyllene blad” i Finlands violinsthitoria.

Inspirerad av framgångarna tog

Ny bok om Viborgs musikliv

I maj 2018 utkom emeritusprofessor Rejo Pajamos bok om musiklivet i Viborg, *Musiikin juhlaa Wiipuris*, som är den första heltäckande skildringen av det viborgska musiklivets färgstarka skeden från medeltidens klostermusik till de sista krigsåren. Boken är skriven på finska, har 416 sidor och är utgiven på förlaget Repale-kustannus.

Boken kan köpas direkt av författaren per e-post reijo.pajamo@pp.inet.fi eller på adressen Reijo Pajamo, Tavastvägen 77 A 11, 00550 Helsingfors. Priset är då 30 euro + postningsavgift 8,90 euro.

Mer boknyheter på sidan 16.

Spårvagnen har återvänt till Viborg efter 61 år

Det nya minnesmärket öppnas den 3 augusti 2018. Foto Andrey Rassadovskij.

I augusti 2018 märkte viborgarna att en gammal spårvagn stod vid Torggatan (*Pionerskaja ulitsa*). Enligt skylten äkte spårvagnen mellan Åbo bro och Papula. På vagnens sida fanns en rund logo med texten: *Wiipurin Sähkölaitos – Elektricitetsverket i Viborg*. Brevid vagnen syntes också en liten tjuvåkare och en helt vanlig förare. Det hela var dock ingen illusion – Viborg har nu fått ett minnesmärke till minne av stadens gamla spårvägar.

Det var inte första gången då idén att skaffa ett sådant minnesmärke dök upp. Att bygga ett nytt spårvägsnät i staden är fortfarande inte lönsamt, därför bestämde man sig för att bygga en spårvagn med ett kafé inuti – ett knep som är rätt populärt i världen. Initiativet att bygga en spårvägsmodell efter ASEAs ritningar från 1912 togs av stadsfullmäktigeledamoten Gennadij Orlov och själva projektet leddes av stadens före detta huvudarkitekt Oleg Lihovidov. Som förebild användes en liknande vagn från spårvagnsmuseet i Helsingfors.

Det nya minnesmärket tillverkades i Viborg av en ungdomsorganisation som tillhör stadens Skeppsvarv och till skillnad från originalet kan man den här gången säga att vagnen är tillverkad i Viborg. Kaféet som erbjuder kaffe och te inne i vagnen bidrog till interiören och den lilla gården invid vagnen med dess skulpturer sponsrades av den lokala statsförvaltningen. Spårvagnsföraren och den lilla tjuvåkaren är skulpterade av Sergej Astapov. Redan innan minnesmärket öppnades fick gården i hörnet av Slotts- och Torggatorna namnet ”Spårvagnsgården” som nu

Spårvagnstrafiken i Viborg

Viborg inledde spårvagnstrafiken i september 1912 och den pågick utan avbrott till slutet av år 1939. Trafiken rullade under finsk ledning ännu från maj 1943 till juni 1944. I det ryska Viborg verkade spårvagnstrafiken i Viborg ytterligare från september 1946 till april 1957.

Det nya och trivsamma spårvagnskaféets läge väcker också dystra minnen. Just i detta hörn skedde i september 1920 den värsta spårvagnsolyckan i hela Finland. Då spårvagnen skulle vända från Slottsgatan till Torggatan spårade den ur och motorvagnen blev krossad av en lyktstolpe. Fem personer miste livet och ett tiotal skadade sig.

Emer Silius

Per Rickheden /tredje fr. h.) med spårvagnsbyggarna från Viborgs Skeppsvarv.

Per Rickheden hade stor publik på Alvar Aalto-biblioteket vid sin föreläsning den 6 oktober 2018. Foto Alena Golovach.

och eller haft kontakt med eller den fascinerande historien om Viborg och dess spårvägar. De människor jag mötte under besökets tre dagar och de upplevelser jag fick vara med om, innebär att det blir svårt, på gränsen till omöjligt att släppa greppet...”, kommenterade Per Rickheden sitt besök.

Natalia Asejeva

Den kungliga Vasagatan

Emer Silius

Vasagatan i Viborg har fått sitt namn efter ätten Vasa som regerade i Sverige under åren 1523–1654. Sammanlagt sju regenter tillhörde denna mäktiga släkt, den första var kung Gustav Vasa och den sista var drottning Kristina som abdikerade år 1654. Ätten Vasa upphörde dock inte att existera; ett stort antal ättlingar till Gustav Vasa lever än i dag och även den nuvarande kunga-ätten Bernadotte har droppar av Vasablod i sina ådror.

Gustav Vasa besökte Viborg på 1550-talet. Han var en sträng herre. Förutom att han klagade över staden var smutsig ville han förbättra dess försvarssystem och lät bl.a. uppföra Runda Tornet. Han var ändå inte den första av sin släkt i Viborg. Hans farfars far, drotsen Krister Nilsson, hade på 1400-talet verkat som ståtthållare på Viborgs slott.

Vasagatans riktning förekommer första gången i Berndt Otto Nymalms stadsplan år 1861. Där leder en rak gata från Rödabrunnstorget ända till trakten av den senare Pontusgatan. Gatan har inget namn, namnet Vasagatan uppkom först på 1890-talet. Då var gatans sydöstra sida redan kantad av små bostadshus, de flesta av trä.

En kort sträcka av Vasagatan var dock i användning mycket tidigare. Då Nymalm ritade sin stadsplan sträckte sig Salakkahtiaviken ännu till hörnet av det senare Rödabrunnstorget. Det nuvarande torget var sumpmark. Vägen från Viborg till Karelska näset och St Petersburg gick runt viken och följde här Vasagatans senare riktning längs det blivande torgets sydöstra kant.

Vasagatan var ingen stor affärsgata, men däremot nog en viktig trafikled. Från år 1912 hade den gröna spårvagnslinjen nr 2 sin rutt längs Vasagatan mellan Torkelsgatan och Slottsgatan där den sedan vid Edens hörn svängde sydost mot Kolkikoinmäki. Tack vare sitt centrala läge var gatan också en uppskattad bostadsgata.

I dag här gatan inte längre ett kungligt namn utan ett mera militärt. Gatan heter *Suvorovskij Prospekt* efter generalissimus Aleksandr Suvorov (1730–1800) som förutom sina segerrika fälttåg bl.a. ledde befästmingsarbetet i sydöstra Finland på 1790-talet. Han bodde också under ett par år i Viborg, dock inte vid denna gata utan antagligen i Fästningen i det senare Wahlska huset.

Vi börjar vår vandring från Rödabrunnstorget dit vi anländer för ett par år sedan längs Repolagatan (WN 2017). Sedan urminnes tider har här funnits en källa som kanske redan på 1700-talet hade byggts om till en brunn. Den vanligaste förklaringen till torgets namn är brunnens trälock som lär ha varit rödmålat. Det berättas också att brunnens vatten stundom var så rostigt att det skiftade i rött. En tredje, mera romantisk berättelse förtäljer, att vattnet hade fått sin röda färg av blodet som rann in i källan då hertig Karl år 1599 lät avrätta kung Sigismunds sista anhängare i Viborg på denna plats. En intressant detalj är att torgets finska namn *Punaisenlähteentori* syftar på källan och inte på brunnen. Torget kom till på 1860-talet då jordfyllnings- och utjämningsarbeten här, vid Salakkahtiis dåtida strand, började utforma en öppen plats runt brunnen. Brunnen fick stå kvar på torget en kort tid, men torrlades i början av 1900-talet. En nästan obemärkt svacka i körfilen

Moskvins nymålade hus och det låga affärshuset Vasagatan 23.

framför supermarketen avslöjar dess forna läge.

Rödabrunnstorget var på den finska tiden en livlig försäljnings- och marknadsplats. Här såldes allt möjligt förutom livsmedel. Den regeln hade dock ett undantag: grisar från Sakkola samt andra levande djur fick säljas; de var ännu inte förädlade till livsmedel. I dag heter torget kort och koncist Röda Torget, *Krasnaja Ploschad*, och där finns ingen torghandel.

På vår vänstra sida står ett femvåningshus som har haft en enorm betydelse för vårt lands musikliv, **Kannasgatan 1** eller **Vasagatan 27**. Här verkade Viborgs Musikinstitut som grundades år 1918 av den legendariske Boris Sirpo. År 1923 fick musikinstitutet till sitt förfogande åtta rum i husets femte våning. Ingången skedde genom B-trappan på Kannasgatans sida. Institutet hade under sina bästa år över trettio framstående lärare i över tio olika läroämnen och cirka 350 elever, en egen orkester, en sängkör och olika undervisningsklasser, bl.a. en operaklass. Bland musikinstitutets framgångsrika elever kan nämnas Sulo och Usko Aro, Eero Bister, Mikko von Deringer, Heimo Haitto, Anton Hyöki, Jorma Ikaavalko, Hilikka Kinunen, Sergei Kulanko, Anna Mutanen, Ossi Runne, Sulo Saarits, Onni Suhonen, Cyril Szalkiewicz, Olavi Tilli och Veikko Tyrväinen. Efter kriget fortsatte Viborgs Musikinstitut sin verksamhet i Lahtis under namnet Lahtis Konservatorium.

Huset tillhörde Oy Otso, som ägdes av andelslaget Viipurin Ösusuulike r.l. Andelslaget hade där sitt kontor, sina mjölk-, kött-, sko-, tyg- och klädbutiker, kemikaliehandel och diverserhandel, sitt smörlager, en andra klassens restaurang och en tredje klassens matsal. Andelslagets verkställande direktör Kale Hyvärinen och kommersiella direktören Hannes Noronen hade också sina privatbostäder i huset. Utöver andelslaget fanns här också fotografen Alma Koskinens Uusi Valokuvaaomo, Birger Hallman Oys:s försäljningskontor, Suomalainen Gulf Oil Company Abs:s kontor samt anhängare i Viborg på denna plats. En intressant detalj är att torgets finska namn *Punaisenlähteentori* syftar på källan och inte på brunnen. Torget kom till på 1860-talet då jordfyllnings- och utjämningsarbeten här, vid Salakkahtiis dåtida strand, började utforma en öppen plats runt brunnen. Brunnen fick stå kvar på torget en kort tid, men torrlades i början av 1900-talet. En nästan obemärkt svacka i körfilen

I huset bodde bl.a. handlanden M. Altschuler som hade en hataffär vid Torkelsgatan, Finska Bokhandelns direktör Robert Edgren, även verksam som Polens konsul, sångaren Heimo Heimola, köpman S. H. Karni, Kansas kontorsföreståndare Taav. Kauria, tandläkaren Anelma Kyyrö, som också hade sin mottagning

där, mode- och pälshandlaren och mössfabrikören G. A. Naparstok, trävaruhandlaren P. Odrischinsky, fru Ida Pesonen, innehavare av bageriet Kannaksen Leipomo, köpman M. Raikin, som ägde ett skräderi vid Rödabrunnsgatan, läkaren i invärtes medicin Oskari Reinikainen med sin mottagning, samt handlanden Moses Rosenberg, vars klädaffär verkade i grannhuset Vasagatan 25.

Byggnaden uppfördes år 1905 och den var planerad av arkitekt Allan Schulman. Den skadades i vinterkriget av brandbomber, kunde inte användas under fortsättningskriget och renoverades först efter kriget.

På Kannasgatans sida av huset finns nu två kaféer och på torgsidan en leksaksaffär. På våren och sommaren 2018 utfördes här säsom i ett tjugotal andra centrala hus i Viborg en fasadrenovering och byggnaden ser ut att vara i gott skick.

Följande hus på vänstra sidan, **Vasagatan 25** eller **Pellervogatan 2**, är planerat år 1907 av arkitekt Paavo Uotila. Byggherre var kolonialvaruhandlaren Sergej Moskvin och huset har ännu efter hans död kallats Moskvins hus. I den sydöstra gaveln har huset två fyrkantiga torn som båda har en spetsig spira på toppen. Det sägs att arkitekt Uotila fick idén till tornen från Roskilde domkyrkas torn. I verkligheten liknar de här tornen faktiskt varandra fastän spirorna i Roskilde är mycket högre då de utgör delar av två kyrktorn. Tornen i Moskvins hus syns långt och piggar upp den kompakta byggnadsmassan runt Rödabrunnstorget.

Moskvins hus har sin långa fasad med talrika affärslägenheter mot torget och endast en smal gavel mot Pellervogatan. Ännu före kriget fanns på tomten ett par träbyggnader, men de har ersatts med ett långt ryskt affärs- och bostadshus. År 1939 verkade i Moskvins hus Sparbanken i Wiborgs Repolafilial, Hildur Ambergs uraffär – och inte mindre än fem företag i klädbranschen: B. Eckert, modeaffären Dora som ägdes av L. Schleimovitsch, Vaatetus- ja Lyhyttavara Oy Kaune, som leddes av Osk. Salonen, samt J. A. Rissanen och Moses Rosenberg. A. Naukkarinen bedrev frukt- och kolonialvaruaffär i husets gavel på Pellervogatans sida och dessutom hade advokatbyrå Vilho Sarkanen Oy sitt säte i lägenheten nr 5 i huset. I huset bodde handlandena B. och H. Eckert, den förnämnda på torgets och den sistnämnda på Pellervogatans sida. H. Eckert ägde Viborgs nya mössfabrik som hade en affär vid

Här verkade Wicander & Larson.

Karjalagatan. I huset bodde dessutom på torgsidan bl.a. järnvävsingenjören Väinö Koljonen, tandläkaren Annikki Vuori, föredraganden och edsvrne translatorn Emil Mannstén-Mansiala som även i boköversättningar använde pseudonymen Emil Suasmaa, biträdande länskamrer J. Mansikka, biträdande registrator Kerttu Mansikka och fru V. von Turner samt på Pellervogatans sida lantmätteriingenjör K. E. Korkeavuori, Lassila & Tikanoja Oys:s representant Eino Saari och kappsömmerskan S. Markkanen.

Även under fortsättningskriget var huset i användning. Av de tidigare affärerna hade endast Sparbanken återvänt till sin lägenhet. Nya företag i huset var skohandeln Kenkä-Ahokas som innehades av P. J. Ahokas, Karjalan Automyynti Oy, som förutom bilförsäljningen även verkade i radio- och elbranschen, Tyne Hakkarainens blomsteraffär Kannaksen Kukkakeskus Oy, hatt- och pälsaffären E. Jantunen, kaffeleverantören Kax, L. Kukkonens kortvaruaffär Perho och Heikki Rissanens frukt- och kolonialvaruaffär, samt på Pellervogatans sida en annan kolonialvaruaffär som innehades av J. A. Kuntola. I huset bodde bl.a. Dayton

Väg Abs:s representant Aksel Kousa, tandläkarna Terttu Parikka och Rauha Seppä, disponent Mauno Ranin, samt K. Ulsti som där bedrev en matstuga genom sitt bolag Kaima Oy. I renoveringen år 2018 har Moskvins hus fått en snygg gul pastellfärg med vita dekorationer. Textilaffärerna dominerar igen bottenvåningen: vi ser ett större varuhus på grannstomten hade skadats av bomberna, verkade här i exil under apotekare Erkki Koivulehto, som hade innehaft apoteket redan före kriget. Om medicinerna inte hjälpte kunde man vid behov finna bot hos läkarna R. Koulimies, Y. Talvitie och Aulis Vuonamo eller tandläkaren Liisa Pajakkala som alla hade sina mottagningar i huset.

Ett par dagar före förlusten av Viborg år 1944 slog man i den nämnda alkobutiken sönder 38 000 flaskor för att lagret inte skulle hamna i obehöriga händer och strupar. Spriten rann genom dörren ut på gatan och flöt vidare längs vattenrännan mot Rödabrunnstorget som en oväntad och lagom stark ”källa”.

Vi går över Pellervogatan, *Ulitsa Mira*. Framför oss ser vi ett lågt affärshus. Det har endast en våning men här långa fasader längs båda gatorna och har adresserna **Vasagatan 23** eller **Pellervogatan 1**. Huset byggdes år 1937 enligt arkitekt Runar Finniläs ritningar. Byggnaden klarade sig väl genom kriget och har genomgått endast en synlig förändring: Då takkonstruktionen ursprungligen gick obruten också över portgången från Pellervogatan till innergården, har huset nu kapats itu och portgången mellan de två husdelarna är utan tak.

I slutet av 1930-talet var ju byggnaden ny. På Pellervogatans sida verkade Oy Alkoholiliike Abs:s stora alkoholbutik, Finska Fotografiska Magasinet eller Suomen Valokuvaustarpeiden Kauppa Oy som var grundat av den kända fotografsläkten Nyblin, samt

Vasagatan.

Rödabrunnstorgets Apotek.

Vi promenerar vidare och ser ett stort fyrvåningshus som sträcker sig ända till Torkelsgatans hörn. Det har adressen **Vasagatan 21** eller **Torkelsgatan 22**. Arkitekt Fredrik Thesleff ritade år 1887 ett trevåningshus för Wiborgs III Apotek, senare Rödabrunnstorgets Apotek. Som fortsättning på huset byggdes på 1890-talet ett mindre affärshus i två våningar. Där verkade på 1930-talet järnhandeln Rauta- ja Konetarve Oy som ägdes av apotekarens bröder, ingenjörerna Reino och Sakari Koivulehto. Järnhandeln upptog också en del av apotekshusets bottenvåning. Ingången till apoteket var från gatuhörnet. På Vasagatans sida fanns ytterligare Viipurin Vaatusliike Oy som även använde namnet ekepe- ring V. Karni, Viborgskontoret för Ömsesidiga försäkringsbolaget Kaleva, samt läkarna A. V. Krögers och N. R. Roschiers mottagningar.

Apotekshuset skadades illa i vinterkriget och kunde inte användas under fortsättningskriget, men har nu renoverats och där finns igen ett apotek, sannolikt Viborgs största. Förutom vanliga mediciner lär man där få köpa ormsalva och andra undergörande medikament. I samband med renoveringen har huset fått en våning till och har dessutom vuxit på längden så att det har slukat hela

Den gamla bastubyggnaden Vasagatan 17.

parken har kommit till efter kriget. Tidigare stod här i hörnet ett litet trähus med Oluttupa Oys Restaurang Mainos. Restaurangen drevs av E. E. Leinonen och den hade sin ingång från gathörnet. Trähuset hade som fortsättning längs Torkelsgatan ett lågt, dekorerat stenhus som inrymde fyra affärer: U. Havukainens herr- och damfrisör samt partiaffär i frisyrbanschen, kaféet Pikku-Kahvila som ägdes av H. Kettuinen, Eino J. Metsos radioverkstad samt frukt- och diverserhandeln Ravinto-Aitta som ägdes av Pekka Sulo. Dessa hus som hade adressen **Torkelsgatan 1** eller **Vasagatan 19** förstördes i kriget.

Det finska bastubadhuset här förelagavts som Udeskos immateriella kulturarv. Denna ärevördiga verksamhet har i hög grad utövats på tomten **Vasagatan 17**. År 1883 lät handlanden Vasili Schataloff bygga en L-formad bastubyggnad som hade sin ena gavel mot Vasagatan. Huset ritades av stadsarkitekt Fredrik Odenwall. Det fanns skilda avdelningar för ”herrar” och för ”fruntimmer” samt några mindre ”nummeravdelningar” för privata familjebad. Det här var dock inte den första bas- tun på tomten. Redan på kartor från 1870-talet, då stadsplanen för området utanför stadsmuren var helt ny, ser man på samma tomt ett hus som är anteck- nat som allmän bastu. Schataloff lät också bygga ett litet bostadshus mot Kärrgatan. Antagligen gick bastuokom- mersen bra eftersom tomtens följande ägare, handlanden A. V. Schavoronkoff på den bakomliggande grannstomten lät uppföra en större bastubyggnad med två stora avdelningar som båda hade rymliga ”afklädningsrum”. Han byggde också ett bostadshus på tomten. År 1910 lät han helt bygga om den L-formade byggnaden och koncent- rerade bastuverksamheten dit. Som planerare använde han stadsarkitekt Johan Brynolf Blomkvist. Fästighetens sista ägare före kriget var andelslaget Viipurin Osusuulike r.l. som drev bas- tun under namnet Puistonpään sauna.

Bastun hade både stora och ”mellanav- delningar” för kvinnor och män samt hela fjorton privata bastuavdelningar. Andelslaget hade också sitt fisklager på tomten. Hur fiskarna kunde stå sig invid den heta bastun är ett mysterium som bara viborgarna kunde lösa. Den stora byggnaden bakom bastun användes i slutet av 1930-talet som stadens arbetsstuga för kvinnor. Bastun var i användning under fortsättningskriget och den lär ha använts ännu länge efter kriget av de nya viborgarna. Den L-formade byggnaden står ännu kvar. Schataloffs bostadshus revs redan på finska tiden men nu har också det bostadshus som Schavoronkoff byggde försvunnit. I stället har man uppfört en murliknande ekonomibygnad och en kiosk mot Vasagatan. I fästigheten drivs olika verksamheter. På grädsidan finner vi *Magasin Automix* som erbjuder biltilbehör och däckservice samt reklambyrån *Studioja-S*. Från byggnadens långsida går man in till inrikesministeriets lokala avdelning för olika licenser och tillstånd.

På motsatta sidan av Vasagatan ser vi Stadsbiblioteket. Vi har dock behandlat Aaltos internationellt kända ungdomsarbete så många gånger i vår tidning (senast i WN 2015) att vi nu sparar tid och lämnar det åsido. Det kan dock nämnas, att under fortsättningskrigets hoppfulla år inhyste bibliotekshuset många för staden viktiga myndigheter såsom folkförsörjningsbyrån, bostadsförmedlingsbyrån, hälsövalds- och hyreskommittéerna samt yrkesinspektionen. De använde som postadress **Vasagatan 2**.

Då vi går över Kärrgatan, *Ulitsa Keppa*, har vi på tomten **Vasagatan 15** ett femvåningshus vars nedre del är grå och de övre våning-arna gula. Huset är byggt efter kriget. Tidigare fanns här flera små hus på samma tomt. Hörnhuset och två andra var ritade av länsarkitekt Jac. Ahrenberg och byggda på 1880-talet av trå. Senare på 1920-talet tillkom ännu tre små stenhus som, även om de var mycket anspråkslösa, var planerade av stadsarkitekt Paavo Uotila. I hörnhuset

Eden och Vaasanlinna.

verkade värme- och vattenledningsaf- fären Oy Radiator Ab som leddes av direktör Jussi Sallinen. I ett mindre trähus fanns H. Piiparinens kaffaffär för damer. Fru Mimmi Moberg som bedrev syateljé bodde i bostad nr 2. I det nuvarande höghuset finns det inga affärer, åtminstone inte mot gatan.

Vägg i vägg med det ryska höghuset står ett av de förnämsta bostadshusen i Viborg före kriget, Ab Edens hus som hade adressen **Vasagatan 13** eller **Slottsgatan 32**. Huset uppfördes åren 1912–13 och var ritat av viborgsarkitekten Clas Axel Gylden. Huset hade hissar, gasspisar och centralvärmebatterier som på den tiden representerade det bästa som byggnadstekniken hade att erbjuda. Badvattnet värmdes med gas. En av lägenheterna lär ha haft en vinterträdgård med fiskbassäng i vindsvåningen. Ytterväggarna var av rödtegel förutom i bottenvåningen där väggytorna var gjorda av granit. Innanför huset var de viktigaste trappuppgångarna belagda med holländska kakel och trapporna med rödskiftande mosaik. Eden var ett fästighetsbolag som i början hade tre aktionärer: Överläkare Emil Wilhelm Juselius, vars privata sjukhus verkade i huset under åren 1913–1932, Föreningsbankens direktionensmedlem, bankdirektör Carl Åke Lilius, och godsägaren, konsul Nils Thesleff.

År 1920 såldes hela aktiestocken till kommerserådet Alexander Schavoronkoff vars familj ägde huset ännu under fortsättningskriget. Affärerna och invånarna var bolagets hyresgäster.

På Vasagatan sida verkade i huset år 1939 kött- och charkuteriaffären J. Lamminsalo, Nylunds Måleri, som ägdes av Toivo Niemi, frisersalongen Vaasan Kampaaomo ja Parturinlike, som ägdes av P. Prutkovskij, frukt- och kolonialvaruaffären K. Serow samt Thomés Skogsbyrå. Dessutom kunde vi där finna kontor för Kerniven ja Rönkä Oy, agenturfirman Joh. Kilpeläinen och trävaruexportaf- fären Puu ja Parru Oy, som ägdes av Henrik Clément. På Vasagatans sida inklusive gårdsflygel bodde år 1939 ingenjör J. Aaltovuio, Wiborg Wood Company Oys:s ägare direktör Serge Belaieff, svenska flickskolans f.d. rektor, fil.mag. Ingrid Borenius, läkaren Håkan Robert Gadolin, föreståndaren för Thomés Skogsbyrå forstmästare Yrjö Harden, lantmä- teriingenjören Väinö Kaasalainen och hans hustru violinkonstnä- ren Irma Nissinen-Kaasalainen, agent Joh. Kilpeläinen och fru Anni Kilpeläinen, tandläkaren Inkeri Korpimäki, läkaren Aaro Werner Kröger och hans hustru tandläkaren Mary Ahrenberg-Kröger, kappaffärsä- gare Janne Kupiainen, ordföranden

för Lotta Svärd-föreningens lokal-avdelning Emmy Lilius, fotograf Thorvald Nyblin, som hade sin affär vid Karjalagatan, pantlänekontorets kontorschef Georg Nyholm och arkivföreståndare Ingeborg Nyholm, tandläkaren Väinö Pasanen, hov-rättsnotarien Robert Rainio, direktören för Itä-Suomen Sähkö- ja Insinööritoimisto Oy, stadsfullmäktigeledamoten och ingenjören Uno Sarkko, assessorskan Elin Saxén, kommerserådinnan Olga Schavoronkoff, hennes son och bolagets disponent ingenjör Sergei Schavoronkoff, överläkaren vid Länssjukhuset docent Väinö Seiro, verkställande direktören för F. Sergejffin Pojat ja Kumpp. Oy kommerserådet Aleksander Sergejff, målaren K. Turunen, samt massörens Usko Varvikko. Antalet rum per bostad varierade från tre till tio. Kjesarinnans hovdam från S:t Petersburg Anna Virubova hade tidigare haft sin bostad i C-trappan på gårdssidan, men hon flyttade kort före vinterkriget. Gärdskarlsysslorna sköttes från början till slutet av Anton Kolhonen med hustrun Helena.

J. Lamminsalo öppnade igen sin affär under fortsättningskriget och även Puu ja Parro Oy samt ett par andra företag flyttade tillbaka. Som nya företag verkade på Vasagatans sida partiaffären och kafferosteriet Ferd. Alifthan, Fennia-bolagens kontor hos distriktsinspektör Juho Tenhu, kolonialvaruaffären F:ma T. Martinson, A. Pekkonens partiaffär, Helvi Valtonens frisersalong Posse, rörmontörfirman Viipurin Vesi- ja Lämpöjohtoliike, som innehades av E. J. Laine, samt Viipurin Siro Oys kontor. Tandläkaren Hildur Hämäläinen och tandteknikern Mauno Kalliovaara idkade sin verksamhet i A-trappan och tandläkaren Maritta Väinö i B-trappan, där också ingenjör Reino Koiviluchto bodde. En del av husets tidigare invånare återvände också till sina hem. Då byggnadens tak och vindsvåning hade skadats i bombningarna beslöt familjen Schavoronkoff under fortsättningskriget att bygga om den höga vinden till hotell. Hotell Eden med cirka 30 rum öppnades sommaren 1943 men hann bara verka knappt ett år. De små fönstren under den breda takkanten tillhörde hotellrummen och kom till först i detta skede.

Ab Edens hus är ännu i dag ett uppskattat bostadshus. De dyrbara originalbeläggningarna i trappuppgångarna lär finnas kvar, även hissarna, men det är oklart om de sistnämnda längre är i funktion.

Dörrarna från gatan till trapphusen är lästa och utan att känna till den rätta koden är det omöjligt att titta in. På Vasagatans sida finns nu Sport-bar *Sivorov* och en affär *Sbturm* som tycks sälja fritidskläder och -utrustning. I pappershandels gamla hörnlokal verkar nu beklädnadsaffären *SELA*.

Mittemot Eden på vår högra sida ser vi en park och längre bort en kulle som finns på det ställe där Viborgs nya domkyrka stod. Mellan kyrkan och oss låg Kyrkoparken. I den begros i maj 1918 nio skyddsårskister som stupade i striderna om Batterbacken och tjugo offer efter massmordet i Länsfängelset. En minnesstaty skulpterad av Gunnar Finne restes på platsen. Statyn föreställde en knäböjande edsavläggande yngling. Minnesstatyn hade dock försvunnit efter vinterkriget, endast piedestalen stod kvar. Området användes som hjältegravgård också under fortsättningskriget.

Hjältegravarna är inte längre synliga. År 1993 restes dock en minnessten i parken med texten "Till minnet av de i Viborg begravda" på fyra språk.

Vi fortsätter vår färd och kor-sar Viborgs axel på längden, Slottsgatan, *Krepostnaja ulitsa*. Framför

oss ser vi ett grått höghus som har sju våningar och till sitt yttre lika väl kunde stå i Tolö i Helsingfors. Huset heter Vaasanlinna och det ritades av helsingforsarkitekten Ole Gripenberg. Huset stod färdigt år 1937 och adressen är **Vasagatan 11** eller **Slottsgatan 39**. Byggnaden har några affärlägenheter med stora moderna skyltfnster. I gatuhörnet fanns år 1939 A. Erkamos mjölkbutik och på Vasagatans sida kunde man besöka vicehäradshövding Gunnar Edelmans advokatbyrå, hus-bolagets disponent, byggnadsingenjör Jussi Teräväinen, eller Viborgs finska och svenska metodistförsamlingars pastorskansli. Förutom Edelman och Teräväinen bodde på Vasagatans sida svenska metodistförsamlingens pastor Sergei Dubrovin, chaufför K. Jäppinen, försäkringsinspektör Heimo Karjalainen, fru Viivi Niukkanen, söm-merskan Eeva Pullinen, poliskommis-sarie Arthur Tenhunen, kontorsföre-ståndaren Signe Tukiainen, ingenjör V. Vehmas och fröken Gerty Åman.

Under fortsättningskriget hade A. Erkamo kolonialvaruaffär i huset. Elsa Halonen hade sin mataffär på Slottsgatans sida men bodde själv i B-trappan mot Vasagatan. Radiotekniker Eino J. Metsö hade flyt-tar hit med sin radioverkstad. Lennart Kammonen bodde i huset och hade kontor för sitt plåtslageri. Dessutom hade Ville Kaarnala, försäkringsin-spektör Antero Ovaska, detektiv Enok V. Pietiläinen och husbolagets disponent Jussi Teräväinen utsikt över Vasagatan. Affärlägenheten i hörnet av Slottsgatan och Vasagatan tillhör nu en stor leksaksaffär *Igrushki*.

Genast efter Vaasanlinna stod på samma tomt, med gaveln mot Vasagatan, Viborgs tennishall som byggdes åren 1911–12. Hallen var ritad av Uno Ullberg och projektet fick ett märkbart ekonomiskt understöd av familjen Hackman. Wiborgs Lawntennisklubb grundades redan år 1898 och var landets äldsta tennisklubb. De första tennistävlingarna ordnades i hallen i maj 1912. Hallen förstördes i kriget. I stället för hallen har ryssarna byggt ett höghus som är en fortsättning till Vaasanlinna. Det har delvis samma byggnadsstil som Vaasanlinna men färgen är en annan. Dessutom går åt fönstren inte i samma linje och avslöjar att nybygget har en våning mer trots att husen är lika höga. Enligt reklamskyltarna finns en fastighetsagentur och en frisersalong i huset.

På tomten **Vasagatan 9** eller **Pantsarlaksgatan 2** står också ett ryskt höghus. Det har endast fyra våningar och ser ut att vara helt i bostadsbruk. Husets fasad skulle vara i behov av en liten renovering men det finns ett stort antal balkonger varav två är inglasade och den tredje inglasningen synbarligen under arbete. Under finska tiden fanns det tre låga trähus på tomten varav det ena hade sin gavel och det andra långsidan mot Vasagatan. Det tredje fanns bakom hörnet. I det mittersta huset aldeles intill gathör-net verkade Emilia Lindfors mat- och kolonialvaruaffär. I det tredje huset på Pantsarlaksgatans sida bodde doktorin-nan Helmi Winter, född Valtavuo, änka efter distriktsläkaren Uno Winter. Hon hade varit fransklärare i Viborgs finska flickskola och i stadens finska samskolor och hon inkvarterade under hela 1930-talet skolelever i sin rymliga lägenhet.

På Vasagatans sida fanns danskonst-nären Irina Hudovas barndomshem. Mittemot på Vasagatans andra sida ligger Skolplanen, Koulukenttä. Den börjar från Slottsgatan och sträcker sig ända till Pontusgatan. Där i bortre ändan fanns i början av 1900-talet stadens första friidrottsplan där Armas Taipale år 1912 satte världsrekord i diskuskastning och Hannes Kolehmainen år 1922 löpte världsrekord på 30 kilometer.

Ryskt hus Vasagatan 9.

Koulukenttä Viborg – krigsårens stad.

Sistnämnda är flyttade verksamheten till Papula idrottsplan och 1934 invigdes Centralidrottsplanen på andra sidan av Batterbacken. Under finska tiden användes Skolplanen som skolelevernas tränings- och tävlingsbana samt som scen för parader och andra större händelser.

Skolplanens bortre del används igen nu som idrottsplan. Den del av parken som ligger närmare Slottsgatan är anlagd till park med en öppen plats i mitten. Mitt i parken står ett stort monument som består av en hög mittpelare med dubbelörn och fyra lågre stenhällar, en i varje hörn. Monumentet restes år 2011 för att betona att staden under föregående år hade utnämnts till krigsårens stad. Den benämningen kan vi gärna unna den hårt ansatta staden, om i relieferna på stenhällarna med beskriver den ryska och sovjetiska arméns framgångar. Statyn av ordföranden för Högsta sovjets presidium Mihail Kalinin, som tidigare prydde parken, finner man på Leninmuseets gård i Talikkala. Skolplanen har fått bära hans namn till minnet av att han på denna plats efter vinterkriget delade ut medaljer till krigshjältarna.

Pantsarlaksgatan, *Sadovaja ulitsa*, är en lummig gata med en bred park mellan körfilerna. Sådan var den också under den finska tiden.

Brutus Lagercrantz hus Vasagatan 3.

MÅNDAGEN den 7 januari 2019

Huset är byggt i två etapper. Tomten tillhörde under början av 1900-talet krigskamrer Brutus Lagercrantz, som år 1902 i Maltgatans hörn lät uppföra ett bostadshus som ritades av länsarkitekt Ivar Aminoff. År 1909 lät han arkitekt Axel Gyldeén planera en fortsättning till huset längs Vasagatan. Den nya delen hade en stor fasadtriangel mot Skolparken och hela fyra våningar. Ett stort bägfönster i översta våningen och ett burspråk i andra och tredje våningen prydde den nya fasaden. Huset står kvar och bildar här en vacker fond för Skolplanen. I hörnbalkongens räck ser man byggherrens initialer "BL".

Krigskamrer Lagercrantz verkade som kronofogde i Ranta härad då han år 1912 som t.f. rådmän vid magistraten i Viborg vägrade tillämpa den ryska likställighetslagen som skulle ge ryska undersåtar samma rättigheter som finska medborgare. Med anledning av detta dömdes Lagercrantz och tre andra rådmän till sex månaders fängelse. Som direkt följd av detta blev även tjugotre ledamöter och tjänstemän vid Viborgs hovrätt dömda till ett år och fyra månaders fängelse som de fick avtjäna i Krestyngädelset i S:t Petersburg.

Efter sin tid som kronofogde hade Lagercrantz en sakförarbyrå i sitt hus i Viborg.

I huset bodde år 1939 hovrätts-råddinnan Elli Broms, advokaten och hovrättsnotarien Erik Gadd, affärs-mannen Eero Hirvimaa, arrangör M. Laukkanen och sac.rin.m.kand. Elna Laukkanen som senare verkade som t.f. föreståndarinna för Diakonissanstalten i Lahtis, lantmäte-riingenjör Rainer Ormala, hovrättsfsi-kalen Arvid Evert Leonard Snellman, hovrättsfiskalen Karl Einar Adolf Snellman, folkskolläraren Asarias Vauhkonen och bilskoldirektören Erkki Olavi Vauhkonen.

Vägg i vägg med föregående hus står Ab Pontus hus. Tomtens adress är **Vasagatan 1** eller **Pontusgatan 26**. Fyrvåningshuset planerades år 1909 av arkitekt Paavo Uotinen. Husets fasad har två delar. Fönstren mot gatan är normalt breda men på båda sidorna av huvudingången och trappuppgången finns det i varje våning tre smala fönster. Huset ser lite tyngre ut än det stiliga grannhuset men trevliga dekoratio-ner på fasaden gör intrycket lättare. Byggnaden ser ut att vara i gott skick.

I huset bodde år 1939 kontrollör M. Helske, som var föreståndare för statens telefon- och telegrafkontor i Viborg och som också hade ett stort intresse för cykelsport, pensionerade lektorn i finska och latin vid Viborgs klassiska lyceum Eemil Huhtinen, hovrättssekreterare Ernst Hällström, domprosten K. R. Jauhiaiinen och kyrkoherdeassistenten Martti Kohonen från Viborgs domkyr-koförsamling, lagerchef L. L. Lindberg från Statens järnvägar, samt Viljo Meurman som var gymnastiklärare vid Viborgs Realskola, Jordbruks- och Handelslyceum.

Efter dessa tomter kunde man tidigare gå till vänster längs Maltgatan, men det lyckas inte längre. Mitt på det förra gatuområdet står en omgärdad lekpark och en byggnad som liknar en skola. Maltgatan, *Komsomolskaja ulitsa*, finns nog kvar, men börjar först längre bort mitt i kvarteret och leder ända till Kullervogatan.

Vid **Vasagatan 3** står ett stiligt jugendhus, en verklig pärla.

Gatunumereringen tar nu slut men Vasagatan fortsätter en bit till. Rakt framför oss på andra sidan av Pontusgatan, *Morskaja Naberezhnaja ulitsa*, står ett långt fyrvåningshus som man mycket lätt kunde ta för en finsk

Balkongen med byggherrens initialer på räckert.

MÅNDAGEN den 7 januari 2019

byggnad från 1900-talet. Men san-ningen är att det före kriget inte fanns något hus här. Förklaringen till vissa likheter mellan husen kan vara, att då tomten bebyggdes efter kriget, tog man modell av Ab Pontus hus mittemot. Resultatet skiljer sig i alla fall från de flesta ryskbyggda husen i Viborg.

Hela det stora kvarteret framför oss ända till Havisgatan var på 1930-talet grönområde. Där stod några sporadiska (?) små hus, mest av trä, som användes som bostäder, ekonomibyggnader eller lagerrum. Ett lite rymligare hus vid Pontusgatan tjänstgjorde som arbetsstuga för kvinnor. I mitten av området verkade en handelsträdgård vars produkter var mycket omtyckta. Några kräsna själar försökte påminna om att det just här under medeltiden hade funnits ett leprasjukhus och dess gravgård, men det struntade man i. Det var så länge sedan. På området har nu några stora bostadshus uppförts och en ny gata byggts genom kvarteret. Ett av husen har hela åtta våningar och säkert en fin utsikt över Finska viken.

På en kulle på Vasagatans högra sida står Viborgs handels- och sjöfartsinstituts hus som bildar en mäktig fond för Skolplanen i dess sydvästra ända. Den släta, breda byggnaden som den fem våningar och klart dominerar sin omgivning är ett av Viborgs landmärken. Den ritades av stadsarkitekt Ragnar Ypää i slutet av 1930-talet och den hann tjänstgöra som skola endast under en dryg termin åren 1938–1939. Handelsskolan disponerade de fyra

Före detta Handels- och sjöfartsinstituted.

nedersta våningarna i huset medan sjöfartsskolan verkade i den översta med en fin utsikt mot havet som säkert inspirerade de blivande sjöfarna. Handelsskolans sista rektor i Viborg var fil.kand. Einar Jokelainen och sjöfartsskolans sista rektor sjökapten M. A. Rilas.

Nu är den stora byggnaden i militärt bruk och används antagligen av gränsbevakningen. Det berättas att nyfikna som kommit alltför nära huset för att t.ex. fotografera har blivit bortjagade av argisinta vakter.

Vasagatan går vidare och utmynnar efter cirka 150 meter i Havisgatan, *Danilova ulitsa*. Längre fram kommer man inte. Två stora byggnader står som murar mellan Havisgatan och

Renoveringen av Slottet fortsätter Hemliga valv och mystiska trappor upptäckta!

Förra året på Slottsholmen utmärktes av storskaliga utgrävnings- och renoveringsarbeten. De har senast pågått på 1980-talet och dagens renoveringar är så omfattande att man kan jämföra dem med arbetena på Slottet i slutet av 1800-talet.

S:t Olofstornet har redan blivit av med sina byggnadsställningar och står vitt och fint med putsen som tindrar i solen. Nu fungerar det som trytorn inte bara på natten utan också på dagen. I år avslutade man fasadarbetena, bytte ruttna takdelar på tornets fyrkantiga bottenvåning och utförde vattentätning i tornets botten och i yttertrappan. Idag finns det till och med två åskledare som försvavar S:t Olofstornet mot brandfarliga blixtar.

Omfattande arkeologiska utgrävningar på Slottsholmen leds nu av ett arbetslag från S:t Petersburgs Institut för Arkeologi. Först undersökte de ett område vid valvkällaren på Smedjegården – de senaste utgrävningarna pågick där för 90 år sedan och leddes då av likka Kronqvist och Otto-Iivari Meurman. Efter renoveringsarbeten som utfördes 1934 blev det en samlingsplats för "Tyrgilsgillet" – Torkkelin kilta. Nu har källaren blivit undersökt samtidigt som man förbereder renoveringen av den och vi får hoppas att den inom en snar framtid kommer att se lika fin ut som under förra seklet.

Enligt Meurman var det regn som först ledde till upptäckten av underjordiska delar på slottet genom att små hål uppstod i marken. I ett underjordiskt galleri av sten och tegel där. Korridorerna börjar direkt bakom vallens 1800-tals stenmur och leder i Tyghusets riktning. Den är minst sju meter lång och dess valv är inbyggt i en gammal stenvall, därför är det svårt att avgöra vad den fungerade som tidigare: en port eller en ombyggd kasematt för skyttar med slottsbössor. Nu ska arkeologerna undersöka vart den underjordiska korridorens leder och arkitekterna projektera en ingång till den framtida delen av museet.

På Slottsholmens södra del började arkeologerna undersöka den legendariska underjordiska gången mellan staden och Slottet. I slottsräkenskaper från 1561-1562 finns en anteckning om ett så kallat "Hemligt hus" som byggdes på den delen av vallen och som har en trappa som leder till stranden. Redan 1935 utförde man utgrävningar på detta område som beskrevs av Otto-Iivari Meurman. Nuvarande forskare på Slottet lyckades hitta ritningar och bilder på utgrävningarna från den tiden. Efter att ha "öppnat" den hemliga gången hade man byggt ett bjälklag av armerad betong och en ingång som bestod av stora betongringar. När arkeologerna nu gick ner i gången upptäckte de delar

havet. Båda är mycket långa och består mest av lagerutrymmen i 2–3 våningar. Bägge har dock i den gavel som står mittemot den andra en högre kontorsdel med 4–6 våningar. Byggnaderna som på sätt och vis är varandras spegelbilder blev uppförda mot slutet av 1930-talet och var alltså relativt nya då kriget bröt ut. Den västra tillhörde Ab Starckjohann & Co och den högra Centralandelslaget Hankkija. Byggnaderna ser rätt så förfallna ut och man ser inga spår av någon verksamhet. Några parkerade personbilar framför husena avslöjar dock att de inte är helt övergivna.

Gustav Vasa och Suvorov kan vara nöjda med sin gata. Där finns både musik och idrott, där kan man höra

I ändan av Vasagatan står Starckjohanns (t.v.) och Hankkijas (t.h.) kontors- och lagerbyggnader sida vid sida.

bastu- och Krestyminen och där har intressanta människor bott. Men vad gör vi nu? Vi står mitt i ingenting. Här finns inget kafe i närheten, inte ens en bänk att sätta sig på och vila en stund. Bäst att göra en U-sväng och följa sina egna fotspår tillbaka. Lyckligtvis är avstånden i Viborg korta.

Huvudsakliga källor: Jouni Kallioniemi: Viipuri suursodassa 1939–1944 (Kirja-veteraanit Oy 1990); Juha Lankinen: Kaupan ja teollisuuden Viipuri (Pamaus ry 2000); Petri Neuvonen: Viipuri, Rakennuserinön seitsemän vuosisataa (SKS 2008); J. W. Ruuth: Viborgs stads historia (1906); J. W. Ruuth, Aimo Halila, Erkki Kuujo m.m.: Viipurin kaupungin historia I–V (1974–1982); VirtuaaliViipuri; Viborgs telefonkataloger

1919, 1929, 1939 och 1943; flera andra Viborgsböcker och -artiklar samt egna iakttagelser och slutsatser.

Den "underjordiska gången" vid Kommandantshuset. Foto Pavel Poljakov.

Det "hemliga huset" med trappan. Foto Pavel Poljakov.

Ett underjordiskt galleri som upptäcktes vid "Hemliga huset" för första gången. Foto Pavel Poljakov.

våningen. Inne i Tyghuset ska det finnas en modern lokal för historiska utställningar och konstutställningar. Det är mycket som återstår att göra, men det första året av renoveringsarbeten är redan inskrivet i Slottets byggnadskrönikor.

Alexej Melnov Översättning Natalia Asejeva

Gunnar Björling i Viborg

Fredrik Hertzberg

Författaren Gunnar Björling (1887–1960) förknippas ofta med Helsingfors, och särskilt med Brunnsparken, där han bodde under största delen av sitt liv. Mindre känt är att Björling också har en anknytning till Viborg. Våren 1895, när han fyllde åtta, flyttade familjen från Helsingfors till Viborg där fadern Edvard hade blivit utnämnd till postförvaltare. Invånarna var kring 20 000 och stadens övre skikt var svenskspråkigt. Till detta skikt fogade sig familjen Björling, som flyttade in i den s.k. Wiklundska gården i hörnet av Katrinegatan och Alexandersgatan. Wiklundska gården är ett magnifikt stenhus i fyra våningar i nyrenässansstil.

Gunnar Björling i sitt hem i Brunnsparken. Till höger det nybyggda Wiklundska huset vid Slottsgatan i Viborg, omkr. 1890. Foto: Wikimedia Commons; vk.com/wiborg_history.

Den sista vintern inackeroderades familjen hos fröknarna Scheele vid Magnusgatan 4, i Brunous gård, samma tråhus där Björling gick i skola. "Skolans gårdsgång var 3 m. från min köksingång", konstaterar Björling i sina självbiografiska anteckningar. Skolan var Hella Lilius förberedande skola och Hella Lilius själv blev vid sidan av fröken Fanny Brandt Björlings första lärare. Bildade damer, mindes Björling, och om Brandt konstaterade han att hon var "patriotisk, religiöst-patetisk, i någon mån berest". I tråhuset bodde också några äldre ungdomar som dryftade tidens stora frågor, bl.a. en finländsk yngling född i Pskov som gick i ryska gymnasiet och delade rum med en femteklassist i Svenska lyceum.

Barndomsvännen Isak Alfthan

Familjen Björling umgicks med kommerserådet Ferdinand Alfthan och hans familj och firade bl.a. jul hos dem vid ett par tillfällen. Ferdinand Alfthan var en mustaschprydd, energisk affärsman i 40-årsaldern, som samma år som Björlings flyttade till staden hade blivit verkställande direktör för ljus- och tvålfabriken Havis Aktiebolag och fått den att blomstra. Den låg i stadsdelen Havi, en viktig miljö i Björlings minnen från Viborg. "Havis var mig ett andra hem 1895–98", skriver Björling. Fabriken flyttades under vinterkriget till Riihimäki och är numera Finlands största ljusfabrik.

ofta gällande när det var fråga om intressanta personer eller händelser, som han ofta karakteriserade på ett oefterhärmligt sätt. Han gick i sin verksamhet helt upp i politiska och militära och ekonomiska intressen. Detta gjorde väl även, att Isak, som ingalunda saknade sinne för kvinnlig fägring, förblev ogift hela sitt liv." I vuxen skepnad pämindes Isak enligt Ragnar Numelin om en engelsk adelsman. Det var Alfthan som, enligt Björling, "väckte upp mig ur fantasier med ett ord: bevis!" och som "visade på" den tyske biologen och filosofen Ernst Haeckels *Die Welträtshel*, i svensk översättning *Världsgätarna*, en bok vars materialism Björling dock kände sig något främmande för. Redan som sjuottonåring var Björling förtrogen med Haeckel och hans kritiker. Haeckel var ett av tidens stora och omdebatterade namn. Nämnas kan att Otto Wilmer Kuusinen, som skulle bli Elmer Diktonius mentor och sedermera sovjetisk statsman, samtidigt skrev sin magisteravhandling om honom.

Isak Alfthan var Björlings enda egentliga barndomsvän. Tillsammans grävde de efter "guld eller ätm. biskop Henriks ring (bonden Lalli hade huggit av fingret på isen nästan inne i Satakunta, men varför kunde det inte återfinnas på ett bärg i Viborg?...)", skrev Björling senare i livet. Björling anspelar här på en folklig legend, enligt vilken bonden Lalli dräpte missionsbiskopen Henrik, högg av hans finger för att ta hans ring och tappade ringen på isen. En blind Gunnars goda vän i en vänskap som varade nästan livet ut, till annandag jul 1955 då Isak dog, fem år före vännen Björling. Isak Alfthan var en originell och belast pojke som tidigt blev intresserad av politik. "Han var en strålände uppenbarelse i sin ungdom med skimmer av nationell romantik och mystik över sig", mindes Arvid Hj. Ugglå. Han tillägger: "Det var en vän man ej glömmer." Alfthans vän, socialantropologen och diplomaten Ragnar Numelin skriver: "I diskussioner, i synnerhet i hans yngre år, gjorde sig glimten i ögat

en positiv, ung kejsare. Närmare tjugo år senare, 1915, skrev Björling ner sina minnen av händelsen. De publicerades 1937 i den viborgska jultidningen *Jul i Tyrgils stad*.

Det fejades. Giralder hängdes upp över pelare och fönsterbågar. Flaggstänger restes, eller stacks ut genom vindsfönstren. På balkongerna flyttade man krukväxter, fikus och rhododendron, palmer och isvosjik och överallt sågs vårens lätta blomning. Staden var festlig och prydd, var liv och förväntan. Ernst Haeckels *Die Welträtshel*, i svensk översättning *Världsgätarna*, en bok vars materialism Björling dock kände sig något främmande för. Redan som sjuottonåring var Björling förtrogen med Haeckel och hans kritiker. Haeckel var ett av tidens stora och omdebatterade namn. Nämnas kan att Otto Wilmer Kuusinen, som skulle bli Elmer Diktonius mentor och sedermera sovjetisk statsman, samtidigt skrev sin magisteravhandling om honom.

Isak Alfthan var Björlings enda egentliga barndomsvän. Tillsammans grävde de efter "guld eller ätm. biskop Henriks ring (bonden Lalli hade huggit av fingret på isen nästan inne i Satakunta, men varför kunde det inte återfinnas på ett bärg i Viborg?...)", skrev Björling senare i livet. Björling anspelar här på en folklig legend, enligt vilken bonden Lalli dräpte missionsbiskopen Henrik, högg av hans finger för att ta hans ring och tappade ringen på isen. En blind Gunnars goda vän i en vänskap som varade nästan livet ut, till annandag jul 1955 då Isak dog, fem år före vännen Björling. Isak Alfthan var en originell och belast pojke som tidigt blev intresserad av politik. "Han var en strålände uppenbarelse i sin ungdom med skimmer av nationell romantik och mystik över sig", mindes Arvid Hj. Ugglå. Han tillägger: "Det var en vän man ej glömmer." Alfthans vän, socialantropologen och diplomaten Ragnar Numelin skriver: "I diskussioner, i synnerhet i hans yngre år, gjorde sig glimten i ögat

Minnen av en kejsarkroning När Nikolaj II, som skulle bli Rysslands siste monark, kröntes den 26 maj 1896 stod Björling på gården och iakttog festligheterna i Viborg, full av kejsarentusias. Det är inte så konstigt: Nikolaj sågs till en början allmänt som

att hoppas på gjorde honom hart populär. Appelsiner och ryssmössor och skollov, sol och vita sippor och hägg, det var maj, det var sommar i förväg, och skolpojksprakt. Men därinne satt tyske Rudolf och läste, han var tio år och skulle bli professor. I ett hörn av gården stod Olof och såg på, och drömde om städer av guld och en befolkning ordnad som soldater i ledet, och kejsaren det var han.

Texten är lite som början på en film, där kameran till sist fokuserar på lille Gunnar, vars andranamn var Olof. Senare omvandlade Björling texten till en dikt publicerad i *Luft är och ljus*, vilket ger en intressant inblick i hans poetiska förkortningsmetod:

Vår och hägg och maj
och apelsiner gula gyllne doft
rika ljumma vår och doft
unga minns den sorgs melankoli
jag vill glömma jag vill minnas
vår och hägg och maj
och den gula gyllne och den vita grönochljusa
barndom – vår och doft.

Här har alla specifika intryck reducerats till det väsentliga, en stämning med färger och dofter. Av de stulna apelsinerna som pojken i ryssmössan utlovat återstår färgen och doften, synestetiskt framställd som "gula gyllne doft", av de vita sipporna färgen. Genom sin blomning på senvåren markerar häggen en alldeles specifik tidpunkt, en brytning mellan vår och sommar, en tillbakablick på något kortvarigt och löftesrikt.

Senare besök till Viborg
Sommaren 1899 tycks Björling också ha varit i Viborg. Han skriver den 24 juni ett kort till Isak från Trångsund, Viborgs uthamn, kanske under en färd

på farbroderns ångbåt: "Andra styrman har såldt sin papegoja i Viborg för 40 mark åt en kontorist på Mickelssons kontor. Linas papegoja blir allt grannare dag för dag." Ett brev skrivet ett år senare, i oktober 1900, börjar med en anspelning på ett viborgskt gräl om rivningen av ett packhus, ett magasin, som ansågs för högt i förhållande till vallen intill: "Hafva ryssarna afstätt någon del af vallområdet eller har packhuset blifvit nedrivet?" Hösten 1904 besökte Björling tillsammans med två andra unga män, Primus Nyman och Arvi Nikolainen, Alfthan i Viborg. Björling ville inte för Alfthan uppge sina skäl till besöket, men Nyman hörde sig för om möjligheter att bilda en aktivistgrupp i Viborg. Alfthan tvekade, eftersom Nyman verkade "väl röd och grön", som han uttrycker det i sina memoarer. Björling tog tåget tillbaka till Helsingfors i sällskap också med Nymans äldre bror, K.G.K.Nyman. I själva verket hade resan till Viborg haft ett hemligt syfte, vilket har utforskats först på senare tid. Björling och de andra unga männen hörde till ligan Blodhundarna, som haft för avsikt att mörda kejsar Nikolaj II. Kejsaren förväntades besöka Björkö 50 kilometer söder om Viborg, men hans besök inställades och det blev inget av planerna.

I Monrepos
Våren 1940 var Björling nedtryckt på grund av krigshändelserna: "Viborg låg tungt över sinna – när man väl hunnit smälta Summa." Efter kriget, då Viborg gått förlorat till Sovjetunionen, drog sig Björling till minnes barndomens Viborg i ett diktutkast:

Och hur det är på gamla vägar
står husen kvar, vem går där in
har någon skött staketet
och hur ser parken ut
och lönnar, lindar

Varje student, doktor och herreman går i en hatt från Wahlman

grundad i Wiborg 1901 Museoala Sofiagaatan 5

Sandelin Media

SandelinMedias boknyheter hittar du i bokhandeln och även på www.sandelinmedia.com
Beställ från webbutiken även tidigare utgivning. Alla böcker hålls i lager.

är Mon repos med monumenten vitsipporna och granarna och sjön och strand och grottan och den höjd och sommarkväll och fåglarna, en vissling – är en björk, en bergsknall uppå Havis, och den stora sten att klättra upp på är granarna och vi planterat eller trott att planterade och ryskyrkan människor tiggarna – ack nej, de kyrkorna är borta är förinnan, och "farmors" trädgård? vem bor där nu och ingen kommer mer där in och Viborgs slott står vakt vid backen och vikar speglar strand och husen bron bär skrammel sol lyser ner på aftonkvällning kring land och sjö och vatten – och hur det är på gamla vägar?

Det här är också otypiskt Björling;

Monrepos. Färjstället vid Ludvigstein.

han benämner konkreta platser och detaljer och här finns en ton av vemod och nostalgi, som han så noga undvek i sina publicerade dikter. Godset Monrepos var en sorts legering av natur och kultur, öppen för allmänheten. Björling tillbringade en dag i Viborg 1928, "med Magnus [Björkenheim] per bil", "en hel labyrint av minnen tanke förtvivlan härligt etc. Mon repos Runda tornet Lehtovaara buspaviljonger utsiktstorn gamla avskrädeskyffen och gårdar barndomsminnen". Magnus

Björkenheim var litteraturforskare, som hade disputerat året innan på en avhandling om den franske författaren Edmond Rostand och som 1929 gav ut Äldre fransk litteratur på herrgårdar i Finland. För boken reste han omkring för att ta reda på förekomsten av denna äldre franska litteratur, och Monrepos var i genskap av landets största herrgårdsbibliotek ett viktigt mål. Största delen av böckerna hade flyttats till Helsingfors universitet våren 1916, men en liten del av samlingarna

fanns kvar i Monrepos. Sommaren 1937 besökte Gunnar Björling Villa Golicke i Kuokkala på Karelska näset, och kom då också att resa omkring i trakten, bl.a. till Monrepos. Om Monrepos skrev han i ett brev: "Det är nog rysk historia som möter en där. Det var ryska kejsares tjänare som erhållit stället och gjort det till någonting värdigt den tidens aristokrati. Ja, bliv ej förtörnad – men: här finnes minnesmärken över unga franska

Monrepos år 2018

Restaureringsarbetena på Monrepos år 2018 har många gånger behandlats av medierna i Finland och Ryssland, oftast med hård kritik mot planerna och framför allt mot det hårdhantade genomförandet. Parken är förstörd för all framtid, har många sagt. Vad är det som pågår?

Arbetena inleddes senhösten 2018 med tunga maskiner och bland annat med avverkning av över 2 000 träd, som experter delvis hade funnit vara angripna av röta eller svamp. Trädfällningen väckte en storm av protester, först i Viborg och senare under vintern på andra håll, i Finland och i S:t Petersburg.

Restaureringen av Monrepos går tillbaka till 2012 då de första avtalen rörande projektet undertecknades mellan Rysslands vicekulturminister och Leningrad-oblastens dåvarande guvernör. Monrepos upptogs i Ryska federationens program för "Bevarande och utnyttjande av Rysslands kulturarv", med en anvisad finansiering på 25 miljoner dollar från Internationella banken för återuppbyggnad och utveckling. Planeringsarbetet inleddes samma år, av ett konsortium bestående av byråerna *Novaja Era* och *Litejnaja tjust –91* i S:t Petersburg. *Litejnaja tjust –91* är ett stort och framgångsrikt företag med åtskilliga referenser från stora restaureringar, av palats och publika byggnader i S:t Petersburg. Samma byrå är engagerad också i slottets restaurering i Viborg, där kommandantshuset vid ingången och det s.k. tyghuset hösten 2018 var täckta av byggnadsställningar.

Planeringsarbetet pågick till 2015 och förslagen godkändes i Moskva av *Glavgosekspertiza Rossii*, centralorgan för övervakning av byggnads- och projektplanering. Formell byggherre

blev Fonden för investeringar och byggnadsprojekt i Petersburg och vid konkurrensutställningen 2016 om en huvudentreprenör för arbetena segrade petersburgsföretaget *Vozrozhdenie* (= "Pånyttföddelse"). Underentreprenör för parkarbetena blev företaget *Sakura* från Petersburg, med Aleksej Lodysin som *generalny direktör*. Inom arkitektbyrån *Litejnaja tjust –91* leddes planeringen av arkitekt Rafael Dajanov, för landskapsplaneringen ansvarade Jelena Stieglitz.

Planer och kritik

Restaureringsplanerna omfattade hela parkområdet, huvudbyggnaden, biblioteksflygeln och övriga byggnader och minnesmärken. Därtill ingick både återuppbyggnads- och nybyggnadsplaner för service- och terrängarbetena redan var i gång uppbyggnaderna samt en fullständig uppbyggnad av områdets infrastruktur, dränering, vatten- och avloppsledningar m.m. Allt detta framlades till allmänt påseende en kort tid, men det oaktat kom arbetenas omfattning som en överraskning – just ingen verkar ha tagit arkitektbyråns framtidsvisioner på allvar. Totalkostnaderna har beräknats till närmare två miljarder rubel.

Som basmaterial hade planerarna samlat en omfattande dokumentation, historisk, teknisk och naturvetenskaplig över hela parken och dess förlutna. Först när trädfällningarna och terrängarbetena redan var i gång inleddes en omfattande debatt om hela projektet och dess grunder. Som allmän utgångspunkt hade man valt en karta från 1804, ursprungligen en bilaga till Ludwig Heinrich Nicolays tryckta långa poem, *Das Landgut Monrepos in Finnland*. Kritiken, som utom av Viborgsborna själva levererades av tungt vägande sakkunniga i bevarandefrågor,

av landskapsplanerare och trädgårds- historiker i Ryssland och Finland, riktade särskilt in sig på valet av läget år 1804 som målsättning för arbetena. Kartan innehåller en mängd inslag som aldrig kom att förverkligas. I stället utvecklades parken under 1800- och 1900-talen enligt senare tiders och ägares ideal, fram till vintertkriget. Förfallande, förstörelsen och förvildningen efter 1944 har bekämplats punktvis under de senaste årtiondena, men för alla besökare har det länge stått klart, att något måste göras. Byggnaderna av trä, som mirakulöst nog klarat både vinter- och fortsättningskrigen, har länge lutat mot sin slutliga undergång.

Vad bör göras?

Men vad bör göras, och hur? Restaurering av parker och trädgårdar ingriper alltid i levande, historiska och konstnärligt utformade organismer. Deras egen historia i hela sin vidd har ett egenvärde, liksom de tidigare förändringarna i miljön och naturen, växtligheten, träden och planteringarna. Kritikerna har krävt respekt och pietet inför Monrepos egenart och parkens särskilda lokalfärg, "genius loci", sådan den omhulldes tills nu både i Viborg och i Finland. Resolutioner och massadresser, till presidenterna Putin och Niinistö, har inte stoppat arbetena eller reviderat planerna. Den sakkunskap i Monrepos- och landskapsplaneringsfrågor som finns i Finland – eller i andra länder utomför Ryssland – har inte anlåtits något skede. I stället har man bland restaureringsförespråkarna hänvisat till ryska "experter på hög nivå".

Planerna och arbetena under år 2018 har karaktiserats som typiska för den "aldre Leningrad-skolan", med kraftiga, delvis helt fria stilhistoriska

rekonstruktioner, nytt växtmaterial och nya former både för träd och prydnadsväxter, lika väl som för ytbeläggningen och dragnigen av vägar och stigar. Helhetsgreppet tar inte hänsyn till den förnäma historisk-romantiska Monrepos-tradition från tre sekel som generationer har värnat om i Ryssland och Finland. I en framtida turistanläggning och nöjespark bryter detta hårt mot den personliga upplevelsen av naturskönhet, konst och minnesmärken, som här var samlade i en enskild familjs livsverk. Detta har under närmare 250 år varit grunden för Monrepos hela historia.

Vad har gjorts?

Redan under vårvintern 2018 inleddes planteringerna av träd och buskar i stor skala, med från Tyskland importerade arter. Den stämningsskapande allén

Foto: Alexander Tyvin, 2012.

från den gotiska huvudporten har huggits ner och ersatts med nya lindar och förvandlats till en stenlagd gata, med trottoarer och belysning. Själva porten har också byggts helt och hållet på nytt. Omfattande dränerings- och jordarbeten med nya gräsmattor har förändrat landskapet, liksom de otaliga nyplanteringarna av träd och buskar. Det 2011 nedbrända Neptunustemplet har redan ersatts av ett nytt, en donation av en byggnadsfirma i S:t Petersburg. Markarbetena skall före slutet av 2019 gå igenom hela området, som dessutom inhägnas på nytt.

På huvudbyggnaden har bräd-fodringen sommaren 2018 skalats av för att eventuellt monteras tillbaka, efter att stockarna förnyats eller konserverats. Interiörerna har också skalats av inpå bara stockarna, ett återställande av inredningarnas dekor är under arbete. Biblioteksflygeln har helt rivits ner, ända till stenfoten, för undersökning av virket och en kommande återuppbyggnad. En ny stor parkeringsplats vid huvudporten håller på att anläggas och överhuvudtaget tar planerna, bl.a. för ett nytt kafé, starkt hänsyn till turisttjänsten.

Avsikten är att huvudbyggnaden och biblioteksflygeln skall inredas för musei- och utställningsändamål. Denna del av förberedelserna är förankrad på lokal nivå, bland personalen inom Monrepos egen museiförvaltning. I övrigt har just denna sakkunskap, inklusive tf. direktorn Aleksandr Bujanov, formellt varit helt bortkopplade från restaureringsarbetena och deras mångbottnade, utlokaliserade organisation.

Rainer Knapas

Monrepos i C.F. Christensens akvareller

Svetlana Podzorova

Hur tog sig Monrepos ut under 1800-talets första hälft, sett med ägarnas ögon?

Tack vare den danske konstnären Christian Ferdinand Christensen kan vi få veta detta. En del av hans verk har bevarats till vår tid som akvareller, andra är kända genom fotografier. Genom dem kan vi bilda oss en föreställning om vilka motiv den unge konstnären ägnade sig åt efter att år 1830 ha anlänt till Monrepos på inbjudan av dess ägare. För Monrepos var Christensen inte enbart en konstnär, vars arbeten var präglade av tidens anda. Han var också en krönikör, som för eftervärlden i detalj bevarade herrgårdens och parkens yttre gestalt, sådan som ägarna ville föreställa sig den och sådan den var i verkligheten under 1800-talets första hälft.

Christian Ferdinand Christensen föddes den 28 juli 1805 i Köpenhamn i en tjänstemannafamilj. Han avslutade Det Kongelige Kunstakademiet efter studier under ledning av den kända danska konstnären C.A. Lorentzen.' Redan vid nitton års ålder fick den unge konstnären sina första uppdrag som teaterdekoratör. Den danske koreografen August Bournonvilles balettoppsättningar nådde en enastående popularitet i hög grad tack vare hans samarbete med Christensen. Förebilder fick konstnären också genom en studieresa till Frankrike och Italien 1838–39, kort efter återkomsten utförde han dekoren för uppsättningen "Festen i Albano". I den danska balettrepteoaren har ända till våra dagar kvarstått föreställningar med scendekorationer av C.F. Christensen.

Christian Christensen reste första gången till Finland 1830 på inbjudan av Paul Nicolay, dåvarande ägare till Monrepos. Han hade blivit anförtrodd den estetiska fostran av Paul Nicolays sju barn, och han slutförde också inom kort ägarens beställning av vyer till en ny illustrerad utgåva av faderns, L.H. Nicolays poem "Das Landgut Monrepos in Finnland" från 1804.' Christensen reste tillsammans med familjen Nicolay till Viborg via Stockholm, Åbo och Helsingfors. Från Åbo finns en akvarell av Christensen med utsikt över Aura å och från Helsingfors en vy över stadens centrum. På hösten 1830 reste Christensen för vidare studier från Viborg till S:t Petersburg och Tsarskoje Selo. Det är osäkert om han återkom till Viborg följande sommar. En del akvareller är daterade 1831, vilket också kan avse det år då skisserna färdigställdes.'

Låt oss göra ett strövtåg i parken på Monrepos tillsammans med konstnären och undersöka, vilka vyer av parken han återgav i sina akvareller. Vilka av dem är kända i original och vilka har bevarats för eftervärlden i fotografiska reproduktioner? I Eremitagets samlingar i S:t Petersburg finns fyra akvareller, attribuerade till "Monogrammisten F.C.", dvs. Ferdinand Christensen. Eremitagets akvareller hör till de konstverk som efter vinterkrigets slut 1940 tillvaratogs på Monrepos.

På dem avbildas huvudbyggnaden, en vy av öarna, klippan Leukate och obeliskan till minne av bröderna de Broglie och gravvalvet för Paul Nicolays hustru Alexandrine Simplicie på ön Ludwigstein (en av dem trots

Christian Ferdinand Christensen. Porträtt av C.A. Schleissner, 1838.

Christian Ferdinand Christensen. Porträtt av C.A. Schleissner, 1838.

Eremitagets attribuerin signerad nedtill t.h. "Simplicie 1840"). Ön med familjegravarna dominerades av Ludwigsburg, en borg i romansk stil uppförd av Paul Nicolay till föräldrarnas minne.

Tre av Christiansens akvareller har bevarats i Museiverkets samlingar i Helsingfors, bland dem en av Ludwigsburg med minnesurnan över L.H. Nicolays ungdomsvän och kollega som hovman, Franz Hermann Lafermière, en vy av Ludwigsburg och en av den kinesiska bron. På den sistnämnda kan man se den ursprungliga färgsättningen på broräcket. Akvarellerna från Åbo och Helsingfors 1830 samt fem original av Christensen med motiv från Monrepos fanns på 1940-talet i privat ägo i Danmark hos konstnärens efterkommande.

När man undersöker konstnärens original kan man lägga märke till den monumentala och statiska linjeföringen i blyerts, och de samtidigt lätta och skissartade färgtonerna. Luften, himlen eller rörelsen i vattnet är utan färg, men stenarnas struktur och halvsuggan som leker över granitklippornas yta är återgiven med stor omsorg. De måleriska särdragen härstammar från en konstnär och teaterdekoratör, hans bilder är scenbilder för handling och uppmanar till rörelse.

En stor del av Christensens grafiska arbeten har bevarats till vår tid i form av fotografiska kopior som utförts av fotografen J. Indursky i Viborg i slutet av 1800-talet. Bland dem ingår Narcissus källa, statyn över Väinämöinen, det kinesiska parasollet, Neptunus tempel, det turkiska tältet, infartsporten, ön Ludwigstein med färjstället, obeliskan över bröderna Broglie och utsiktstornet Bellevue. Under sin vistelse på Monrepos 1830 utförde Christensen sammanlagt nitton akvareller. Tolv av dem lades till grund för litografierna i nyutgåvan 1840 av Ludwig Heinrich Nicolays poem "Das Landgut Monrepos in Finnland", som utfördes i Paris av den franske konstnären J. Jacottet, som aldrig själv hade besökt Monrepos. Vissa av litografierna ligger till sin komposition mycket nära C.F. Christensens arbeten, till exempel vyn över Neptunustemplet, obeliskan till minnet av bröderna de Broglie – Simplicie Nicolays bröder – eller borgen Ludwigsburg, som i Ryssland även kallas "kapella".

Octavie Nicolays akvareller

Ytterligare några akvareller utförda av Paul Nicolays dotter Octavie Johanna Catherine har bevarats i en privatsamling i Tyskland. Om Paul Nicolays andra dotter finns ytterst få

"Monogrammisten F.C.", 1830-1840-talen. Huvudbyggnaden. Papper, akvarell, blyerts. 23,5 x 35,5 cm. Eremitaget, S:t Petersburg.

"Monogrammisten F.C.", 1830-1840-talen. Simplicie Nicolays gravvalv på ön Ludwigstein. Papper, akvarell, blyerts. 23,5 x 35,5 cm. Eremitaget, S:t Petersburg.

Octavie Nicolay. Moderns gravvalv på ön Ludwigstein. Akvarell, 32,5 x 22 cm. Privatsamling, Tyskland.

Octavie Nicolay. Huvudbyggnaden. Akvarell 32,5 x 22 cm. Privatsamling, Tyskland.

personuppgifter. Octavie Nicolay, dotter till Paul och Alexandrine Simplicie Nicolay föddes den 8 februari 1813 och dog i Frankrike 1896. Hon var gift med generallöjtnanten Alexander Suthoff från Viborg. C.F. Christensen undervisade henne i teckning. Uppenbarligen gjorde hon goda framsteg under konstnärens ledning.

Christensens akvareller i Eremitagets samlingar ligger till sin komposition förvånansvärt nära dem som är utförda av Paul Nicolays dotter. Det ligger nära till hands att jämföra akvarellerna och det är helt plausibelt att de har tillkommit under mästarens och levens gemensamma utomhusstudier i det fria. Det ligger något rörande och anslående i Octavies mjuka linjeföring – det är frisk vind i molnens rörelser och en viss oro i de folktomma kompositionerna. Christensen avbildade ofta ägarna på sina geometriskt exakta och av ett lätt dis präglade blad, av allt att döma följde han här beställarnas vilja. Dessa akvareller, som till en del tidigare prydde huvudbyggnadens interiörer på Monrepos, återgav för de efterkommande bilden av den landskapspark, som med kärlek omhulldades av många generationer inom ätten Nicolay.

På Monrepos fanns i slutet av 1930-talet också åtminstone tio akvareller av Paul Nicolays yngsta dotter Simplicie Pauline Louise (född 1824), daterade mellan 1830 och 1852. Motiven från Monrepos är i stort sett desamma som hos Christensen 1830 och åtminstone till denna del måste Simplicies akvareller vara kopierade efter hans motsvarande. De har inte i dag kunnat återfinnas i offentliga samlingar i Ryssland eller Finland.

Tallrikar med vyer från Monrepos, 1830-talet.

På beställning av Paul Nicolay utförde Den Kongelige Porcelainsfabrik i Köpenhamn en serie dekorativa desserttallrikar med förgyllt randdekor. Målningarna på själva tallrikarna

återgav parklandskap från Monrepos enligt C.F. Christensens akvareller. Troligen deltog konstnären själv i utförandet.'

Fotografier av tallrikarna med Monrepos-motiv finns i Museiverkets Historiska bildarkiv i Helsingfors. Välkänt och ofta publicerat är ett färgfotografi av tallriken med en avbildning av paviljongen kallad "Kinesiska parasollet". Men trots detta finns inget sådant fotografi i museets samlingar. Alla fotografier av tallrikarna är svartvita. På dem avbildas sju vyer från Monrepos: det kinesiska parasollet, borgen Ludwigsburg med Lafermières minnesurna, ön Ludwigstein, huvudbyggnaden, ett parti med en stenmur och en bergsgrotta (Medusas grotta), Marienturm, byggt i kinesisk stil och den Fallande stenen.

Servisens desserttallrikar har diametern 22 centimeter och de är målade för hand av mästaren L.R. Lyngbye efter akvareller av C.F. Christensen. Tallrikarna är fotograferade 1982, då servisens delar befann sig i privat ägo. I Nationalmuseets samlingar i Helsingfors finns inga delar av denna servis.

Därutöver ingår i Museiverkets arkiv äldre fotografier, av vilka två har återgetts i Juhani O.V. Viistes bok *Viibiyisä vanha Viipuri* (1. uppl. 1943). I denna serie finns fyra tallrikar fotograferade: Broglie-obeliskan, Neptunus tempel, Marienturm och en allmän vy över herrgårdens byggnader, sedda från Tältholmen.

I Den Kongelige Danske Porcelainsfabriks museum i Köpenhamn, numera överflyttat till CLAY Keramikmuseum Danmark i Middelfart, finns några exempel på de desserttallrikar som hade beställts av Paul Nicolay. De är tillverkade 1832.

Två tallrikar har vyer från Monrepos: en vy över själva Ludwigsburg och en över ön Ludwigstein. På baksidan finns påskriften "Monrepos" och den kungliga porslinsfabrikens

märke, tre ljusblå väglinjer och några inventarienummer. Därtill finns en tallrik med samma dekorativa randdekor med en vy över Richmond Hill, från Richmond park utanför London, vilket framgår av en påskrift på baksidan. Den är tillverkad år 1833. Samlingsinspektören Allan Andersen från CLAY Keramikmuseum Danmark har inte med säkerhet kunnat säga, om de tre tallrikarna har varit delar av samma servis. De tre desserttallrikarna hörde till den samling på 50 000 föremål som 2011 överläts till Keramikmuseum Danmark från Den Kongelige Porcelainsfabriks ("Royal Copenhagen") samlingar. I samlingen ingick föremål från tre fabriker: porslinsfabrikerna Den Kongelige och Bing & Grøndahl i Köpenhamn samt fajansfabriken Alumina. Föremålen i samlingarna ordnades upp och attribuerades, men arbetet med arkivdokumentation har inte slutförts. Därför återstår många frågor när det gäller familjen Nicolays beställningar.

Enligt Nicolay-ättlingen Peter von der Pahlens uppfattning bestod servicen av 20 desserttallrikar med vyer från Monrepos. Marta Hirn, som gjorde en genomgång på platsen av herrgårdens inventarier 1936, nämner "ett 30-tal", bland dem även tallrikar med vyer från Åbo och Viborg, enligt Christensens akvareller. Av Monrepos-tallrikarna kan vi här specificera åtminstone dem som påträffats i arkivkällorna: "Det kinesiska parasollet", "Ludwigsburg med Lafermières minnesurna", "Ön Ludwigstein", "Huvudbyggnaden", "Medusas grotta", "Den fallande stenen", "Marienturm", "Neptunus tempel", "Broglie-obeliskan", "Vy över herrgården", "Ludwigsburg", "Ön".

Christian Ferdinand Christensen blev berömd som teaterkonstnär och han avancerade till ledande dekoratör vid Den Kongelige Theater i Köpenhamn. Han delade sina framgångar med den store danske

Desserttallrik med Monrepos-motiv. CLAY Keramikmuseum Danmark, Middelfart.

Desserttallrik med Monrepos-motiv. CLAY Keramikmuseum Danmark, Middelfart.

Desserttallrik med Monrepos-motiv. CLAY Keramikmuseum Danmark, Middelfart.

balettmästaren Auguste Bournonville och skrev in sitt namn i teaterns världshistoria. Utöver detta skapade han en samling med landskapsvyer från parken på Monrepos, känsliga studier efter naturen av parkens vackraste partier. Om man antar, att konstnären avbildade verkligheten, så har den unika samlingen med vyer från Monrepos för eftervärlden bevarat parkens gestalt sådan den var uttänkt av dess grundare, diktaren Ludwig Heinrich Nicolay och sådan den förverkligades av hans enda son, Paul Nicolay.

balettmästaren Auguste Bournonville och skrev in sitt namn i teaterns världshistoria. Utöver detta skapade han en samling med landskapsvyer från parken på Monrepos, känsliga studier efter naturen av parkens vackraste partier. Om man antar, att konstnären avbildade verkligheten, så har den unika samlingen med vyer från Monrepos för eftervärlden bevarat parkens gestalt sådan den var uttänkt av dess grundare, diktaren Ludwig Heinrich Nicolay och sådan den förverkligades av hans enda son, Paul Nicolay.

balettmästaren Auguste Bournonville och skrev in sitt namn i teaterns världshistoria. Utöver detta skapade han en samling med landskapsvyer från parken på Monrepos, känsliga studier efter naturen av parkens vackraste partier. Om man antar, att konstnären avbildade verkligheten, så har den unika samlingen med vyer från Monrepos för eftervärlden bevarat parkens gestalt sådan den var uttänkt av dess grundare, diktaren Ludwig Heinrich Nicolay och sådan den förverkligades av hans enda son, Paul Nicolay.

balettmästaren Auguste Bournonville och skrev in sitt namn i teaterns världshistoria. Utöver detta skapade han en samling med landskapsvyer från parken på Monrepos, känsliga studier efter naturen av parkens vackraste partier. Om man antar, att konstnären avbildade verkligheten, så har den unika samlingen med vyer från Monrepos för eftervärlden bevarat parkens gestalt sådan den var uttänkt av dess grundare, diktaren Ludwig Heinrich Nicolay och sådan den förverkligades av hans enda son, Paul Nicolay.

balettmästaren Auguste Bournonville och skrev in sitt namn i teaterns världshistoria. Utöver detta skapade han en samling med landskapsvyer från parken på Monrepos, känsliga studier efter naturen av parkens vackraste partier. Om man antar, att konstnären avbildade verkligheten, så har den unika samlingen med vyer från Monrepos för eftervärlden bevarat parkens gestalt sådan den var uttänkt av dess grundare, diktaren Ludwig Heinrich Nicolay och sådan den förverkligades av hans enda son, Paul Nicolay.

balettmästaren Auguste Bournonville och skrev in sitt namn i teaterns världshistoria. Utöver detta skapade han en samling med landskapsvyer från parken på Monrepos, känsliga studier efter naturen av parkens vackraste partier. Om man antar, att konstnären avbildade verkligheten, så har den unika samlingen med vyer från Monrepos för eftervärlden bevarat parkens gestalt sådan den var uttänkt av dess grundare, diktaren Ludwig Heinrich Nicolay och sådan den förverkligades av hans enda son, Paul Nicolay.

balettmästaren Auguste Bournonville och skrev in sitt namn i teaterns världshistoria. Utöver detta skapade han en samling med landskapsvyer från parken på Monrepos, känsliga studier efter naturen av parkens vackraste partier. Om man antar, att konstnären avbildade verkligheten, så har den unika samlingen med vyer från Monrepos för eftervärlden bevarat parkens gestalt sådan den var uttänkt av dess grundare, diktaren Ludwig Heinrich Nicolay och sådan den förverkligades av hans enda son, Paul Nicolay.

balettmästaren Auguste Bournonville och skrev in sitt namn i teaterns världshistoria. Utöver detta skapade han en samling med landskapsvyer från parken på Monrepos, känsliga studier efter naturen av parkens vackraste partier. Om man antar, att konstnären avbildade verkligheten, så har den unika samlingen med vyer från Monrepos för eftervärlden bevarat parkens gestalt sådan den var uttänkt av dess grundare, diktaren Ludwig Heinrich Nicolay och sådan den förverkligades av hans enda son, Paul Nicolay.

balettmästaren Auguste Bournonville och skrev in sitt namn i teaterns världshistoria. Utöver detta skapade han en samling med landskapsvyer från parken på Monrepos, känsliga studier efter naturen av parkens vackraste partier. Om man antar, att konstnären avbildade verkligheten, så har den unika samlingen med vyer från Monrepos för eftervärlden bevarat parkens gestalt sådan den var uttänkt av dess grundare, diktaren Ludwig Heinrich Nicolay och sådan den förverkligades av hans enda son, Paul Nicolay.

balettmästaren Auguste Bournonville och skrev in sitt namn i teaterns världshistoria. Utöver detta skapade han en samling med landskapsvyer från parken på Monrepos, känsliga studier efter naturen av parkens vackraste partier. Om man antar, att konstnären avbildade verkligheten, så har den unika samlingen med vyer från Monrepos för eftervärlden bevarat parkens gestalt sådan den var uttänkt av dess grundare, diktaren Ludwig Heinrich Nicolay och sådan den förverkligades av hans enda son, Paul Nicolay.

balettmästaren Auguste Bournonville och skrev in sitt namn i teaterns världshistoria. Utöver detta skapade han en samling med landskapsvyer från parken på Monrepos, känsliga studier efter naturen av parkens vackraste partier. Om man antar, att konstnären avbildade verkligheten, så har den unika samlingen med vyer från Monrepos för eftervärlden bevarat parkens gestalt sådan den var uttänkt av dess grundare, diktaren Ludwig Heinrich Nicolay och sådan den förverkligades av hans enda son, Paul Nicolay.

balettmästaren Auguste Bournonville och skrev in sitt namn i teaterns världshistoria. Utöver detta skapade han en samling med landskapsvyer från parken på Monrepos, känsliga studier efter naturen av parkens vackraste partier. Om man antar, att konstnären avbildade verkligheten, så har den unika samlingen med vyer från Monrepos för eftervärlden bevarat parkens gestalt sådan den var uttänkt av dess grundare, diktaren Ludwig Heinrich Nicolay och sådan den förverkligades av hans enda son, Paul Nicolay.

balettmästaren Auguste Bournonville och skrev in sitt namn i teaterns världshistoria. Utöver detta skapade han en samling med landskapsvyer från parken på Monrepos, känsliga studier efter naturen av parkens vackraste partier. Om man antar, att konstnären avbildade verkligheten, så har den unika samlingen med vyer från Monrepos för eftervärlden bevarat parkens gestalt sådan den var uttänkt av dess grundare, diktaren Ludwig Heinrich Nicolay och sådan den förverkligades av hans enda son, Paul Nicolay.

balettmästaren Auguste Bournonville och skrev in sitt namn i teaterns världshistoria. Utöver detta skapade han en samling med landskapsvyer från parken på Monrepos, känsliga studier efter naturen av parkens vackraste partier. Om man antar, att konstnären avbildade verkligheten, så har den unika samlingen med vyer från Monrepos för eftervärlden bevarat parkens gestalt sådan den var uttänkt av dess grundare, diktaren Ludwig Heinrich Nicolay och sådan den förverkligades av hans enda son, Paul Nicolay.

balettmästaren Auguste Bournonville och skrev in sitt namn i teaterns världshistoria. Utöver detta skapade han en samling med landskapsvyer från parken på Monrepos, känsliga studier efter naturen av parkens vackraste partier. Om man antar, att konstnären avbildade verkligheten, så har den unika samlingen med vyer från Monrepos för eftervärlden bevarat parkens gestalt sådan den var uttänkt av dess grundare, diktaren Ludwig Heinrich Nicolay och sådan den förverkligades av hans enda son, Paul Nicolay.

balettmästaren Auguste Bournonville och skrev in sitt namn i teaterns världshistoria. Utöver detta skapade han en samling med landskapsvyer från parken på Monrepos, känsliga studier efter naturen av parkens vackraste partier. Om man antar, att konstnären avbildade verkligheten, så har den unika samlingen med vyer från Monrepos för eftervärlden bevarat parkens gestalt sådan den var uttänkt av dess grundare, diktaren Ludwig Heinrich Nicolay och sådan den förverkligades av hans enda son, Paul Nicolay.

balettmästaren Auguste Bournonville och skrev in sitt namn i teaterns världshistoria. Utöver detta skapade han en samling med landskapsvyer från parken på Monrepos, känsliga studier efter naturen av parkens vackraste partier. Om man antar, att konstnären avbildade verkligheten, så har den unika samlingen med vyer från Monrepos för eftervärlden bevarat parkens gestalt sådan den var uttänkt av dess grundare, diktaren Ludwig Heinrich Nicolay och sådan den förverkligades av hans enda son, Paul Nicolay.

Viborgskt silver

Marketta Tamminen

I dag är Viborg inte längre en del av Finland, men dess historia är en del av Finlands historia och det silversmide som utövades i staden utgör en del av Finlands materiella kulturhistoria.

Forskare och samlare har sedan länge känt till att silversmederna i Viborg var skickliga, men hittills har man inte forskat i deras produktion som helhet taget. De i Viborg tillverkade silverföremålen uppvisar intressanta särdrag som delvis torde bero på stadens unika historia. Skillnaderna är inte i första hand stilmässiga. Viborg karaktäriseras i samma grad av de föremål som tillverkats där som av det föremålsurval som totalt saknas. Mitt intresse för de viborgska mästarna väcktes för många år sedan då jag arbetade i Borgå museum, trots att jag inte har några rötter i Viborg. Forskningsarbetet resulterade i boken *Viipurin hopeat* som kom ut hösten 2017.

Enligt urkundskällor vet man att det redan i slutet av 1400-talet fanns två verksamma guldsmeder i Viborg. De arbetade troligen för ståthållarna på Viborgs slott och de högsta kretsarna i staden. Från år 1483 finns det uppgifter om stora mängder bordssilver såsom stop, bägere, kannor och skålar, till och med dryckeshorn, i slottsherrens fatabur. Möjligen tillverkades också gåvor för stadens kyrkor. Under 1500-talet arbetade ett tiotal guldsmeder i Viborg. Baltzar Wulff gjorde på stadens beställning år 1586 en kredens eller ceremonipokal på 111 ½ lod (1 480 g). Av dessa föremål har inga bevarats.

Blomstringstid på 1600-talet

Ölet är en del av den nordeuropeiska kulturen och för ölet behövdes dryckeskärl som vanligen var olika slags träkannor och lerkrus. Dryckeskannor i silver började förekomma på festborden under renässanstiden (cirka 1520–1650). Två renässanskannor från Viborg har bevarats, den ena dock senare ändrad till vinkanna för kyrkligt bruk. Silvret ökade kraftigt i Europa under 1500-talet när spanjorerna började exploatera de enorma silverfyndigheterna i sina kolonier i Nya världen. Under 1600-talet var silvret allmänt även bland borgerskapet.

Till barockens (cirka 1650–1720) storvulna och frodiga livsstil hörde stora presenterfart i silver och låga skålar på kulfötter men framför allt präktiga dryckeskannor och bägere.

I samband med fester och gästabad var det sed att ställa ut allt vad huset förmådde av praktpjäser, såväl i silver som i tenn och mässing, så att gästerna kunde beundra dem. Viborgs blomstringstid inföll under 1600-talet. Dryckeskannor i silver var speciellt omhuldade av det förmögna, modemedvetna borgerskapet men även av prästerskapet. Ur kannorna kunde man också bjuda brännvin med brännvinssked. De ståtligaste silverföremålen från Viborg är just dryckeskannor och det finns fler kannor bevarade från Viborg än från andra städer i Finland sammanlagt.

Dryckeskannorna som gjordes av mästarna i Viborg representerar den typiska svenska barockmodellen – cylindermåfade, med slätt liv och gängjärnsförsedda lock. Modellen blev snabbt allmän från 1670-talet och var omtyckt genom hela 1700-talet,

Dryckeskanna, Johan Grummelier (mästare 1682–1701, änkan fortsatte verksamheten till 1709). Locket har en separat driven dekorationsplatta, vars motiv utgörs av ett alliansvapen. H. 21 cm. Stiftelsen Reitz samlingar. Foto Katja Hagelstam.

Dryckeskanna, Sven Fabritius (mästare 1700–1725, änkan fortsatte verksamheten till 1727), omkr. 1700. På locket infällt en minnesmedalj från kröningen av Karl XI år 1675 samt namnen på kyrkoherden i Räisälä Jacob Carlquist och hans hustru Christina Cornelia. H. 18,5 cm. Finlands Nationalmuseum 61100:830. Foto Katja Hagelstam.

Dryckeskanna, Nathanael Heideman (mästare 1702–1710), troligen mästestycke 1702. På locket en driven platta som avbildar Salomos dom. Fötterna och tumgreppet i form av gjutna svanar. H. 21,5 cm. Kannan tillhörde i tiden den furstliga Jusupoffska samlingen i S:t Petersburg men såldes till väst på 1920-talet och har varit i finländsk ägo sedan 1950-talet. Privat samling. Foto Museiverket / Ilari Järvinen.

även i Baltikum. Kannan står på tre gjutna kulfötter och en likadan kula fungerar som tumgrepp. På det S- eller C-formade handtagets utsida finns en driven dekor med blom- eller fruktmotiv och nertill en liten sköldformad platta. Kannorna är oftast förgyllda på insidan och detaljer på utsidan kan också ha förgyllning. Kannornas storlek varierar, de minsta är cirka 10 cm höga, de största över 20 cm. Locket pryds vanligen av en graverad blomster- och lövkrans och i mitten finns antingen ett monogram eller ett infällt mynt eller en medalj.

Barockmästare i Viborg

Kända barockmästare i Viborg var Joachim Danckwart, Daniel Törnqvist, Johan Grummelier, Sven Fabritius, Nathanael Heideman, Fredrik Dammert och Henrik Rosenius. Av dessa hade Grummelier och Heideman flyttat in från det nordtyska området.

Johan Grummelier har länge ansetts vara den ledande barockmästaren i Viborg. En praktfull dryckeskanna i Stiftelsen Reitz samling är dock för tillfället det enda kända stämplade föremålet av Johan Grummeliers hand. Ny forskning har visat att mästare Sven Fabritius stämpel i tiderna felaktigt tolkats som Grummeliers, varför Fabritius omfattande produktion attribuerats till honom. Grummelier var troligen hemma från dåvarande Lüttich (Liège i nuv. Belgien) och hade vandrat från stad till stad längs Östersjön, arbetat på 1670-talet i Kuldiga (Goldingen)

MÅNDAGEN den 7 januari 2019

Dryckeskanna, Henrik Rosenius (mästare 1724–1742), troligen mästestycke. På locket infällt ett jubileumsmynt präglat 1721 av Fredrik I samt namnen på kyrkoherden i S:t Andree Samuel Alopæus och hans hustru Maria Tesche och åretalet Ao 1725. Henrik Rosenius och Samuel Alopæus var halvbröder. H. 13,5 cm. Kannan tillhörde i tiden det Anitjkovska palatset i S:t Petersburg och köptes i början av 1920-talet från Eremitaget till Finland. Finlands Nationalmuseum 41001:1. Foto Katja Hagelstam.

bana under senbarocken och den enda veterligen bevarade kaffekannan från Viborg är gjord i hans verkstad. Man vet att Forssman gjorde en tekanna redan som sitt mästarprov. Kaffe och te var exotiska drycker som blev populära under 1700-talet och förde med sig alldeles nya typer av kärl.

Under rokokon (cirka 1750–1780) var ett ovalt sockerskrin med kupigt lock och fyra volut- eller bladfötter speciellt populärt i Viborg. Askarnas utseende varierar från nästan

odekorerade till sådana vars hela yta täcks av driven eller ciselerad dekor. Jacob Binborg, som gått i lära i Stockholm och flyttat till Viborg, var stadens ledande rokokomästare. Han tillverkade även älderdomliga föremål i barock och senbarock, troligen på beställning, även om hans egen stil var rokoko. Lorentz Rosenius, Carl Christian Forssman, Zacharias Heideman och Olof Kantin tillverkade också sockerskrin. Den produktion som bevarats av Henrik Petman består

Bägere, Lorentz Rosenus (1729–1762). Godronnerad fot och monogram inom lövkrans. Invändigt förgyllt. H. 17,1 cm. Österbottens museum, Karl Hedmans samling KH 373. Foto Erkki Salminen.

MÅNDAGEN den 7 januari 2019

Sockerskrin, Jacob Binborg (1761–1787). Stämplad med den svenska årsstämpln L som står för åretal 1769. H. 11 cm, L. 17 cm. Stiftelsen Reitz samlingar. Foto Katja Hagelstam.

även i huvudsak av rokokoföremål, bl.a. en tekanna och ljusstakar.

De flesta guldsmederna var finländare

Inom Viborgs silversmide har man ibland velat se kraftiga influenser från öst, från Baltikum eller S:t Petersburg. Det baltiska silversmidet var av hög klass men därifrån anammades endast enstaka drag. Guldsmederna i S:t Petersburg bestod inte enbart av dit från olika håll i Ryssland inflyttade utan även av mästare från olika delar av Europa och de representerade olika stilinriktningar och traditioner. Först i mitten av 1700-talet kunde man tala om en enhetlig S:t Petersburg-stil och stadens inflytande blev ringa i Viborg. Två från Viborg kända charkor eller låga dryckesskopor utan fot och med ett vägrätt utgående handtag samt några ortodoxa sakrala föremål har direkta ryska förebilder.

Med undantag av några få var guldsmederna i Viborg under 1700-talet finländare och utbildade i finländska verkstäder och de höll länge fast vid sin egen något konservativa stil. Kundkretsens struktur och även preferenser torde ha varit av betydelse. Så sent som 1798 beställde en rysk officer ett presenterfat, ett paradföremål som varit speciellt omtyckt under barocken, av guldsmed Salomon Langen. Nyklassicismen (cirka 1780–1810) blev inte allmän i Viborg och den för Finland silversmide så rika och produktiva gustavianska stilen kan inte spåras i silversmedernas efterlämnade produktion. Varken cylindermåfade sockerskålar är kända från Viborg. De förmögna viborgarna kunde däremot ibland beställa modernt silver direkt från Stockholm.

Anslutningen av Finland till Ryssland 1809 resulterade inte omedelbart i några stora stillförändringar. Men med empiren och senempiren (cirka 1810–1850) ökade inflytandet från S:t Petersburg efter hand i vårt land, också inom andra områden än silversmidet. En fläkt av S:t Petersburg kan skönjas i det viborgska silvret kring 1820 då Henrik Qvarnberg, utbildad i S:t Petersburg, tillverkade en teservis för magistratssekreteraren i Viborg Jacob Judén, känd som författaren Jaakko Juteini. Servisen i sen empire verkar förvånande lätt och sirlig i jämförelse med det finländska biedermeiersilvrets ofta krystade massivitet. Vid mitten av 1800-talet avvek silvret från Viborg på inget sätt från silver tillverkat på annat håll i Finland.

Historismen (cirka 1830–1900) i Viborg uppvisar flera produktiva guldsmeder, främst Wilhelm Porthan, men även Johan Illberg, Jonas Lampén, Matts Golin och Otto Wilhelm Laurén. Speciellt kaffe- och gräddkannor i nyrokoko var omtyckta och beställdes ofta som en följd av

det ökande ekonomiska välståndet i landet.

Församlingarna blev viktiga beställare av kyrkligt silver på 1930-talet och guldsmederna fick därmed sällsynta möjligheter till nyskapande och kreativitet. Några kyrkliga arbeten av Anselm Leskinen, Eino Artur Koivuola, Eino Oksanen, Matti Aalto och J. A. Tarkiainen är fina exempel på en stram funktionalism i Viborgs silversmide.

Guld- och silversmedsämabetet och stämpling av silver i Viborg

Guld- och silversmederna i Viborg grundade sitt eget ämbete eller skrå 1695, som det andra i landet efter Åbo. Via dess delvis bevarade arkiv känner man till bl.a. ett flertal mästar- och gesällprover samt alla mästarnas inskrivna lärlingar. Salomon Langens intressanta beställningsbok från åren 1796–1799 ingår också i materialet. Silversmidet i Viborg började avta under 1700-talets sista år och skråets verksamhet upphörde också 1799. Storstaden S:t Petersburg lockade till sig både tillverkare och kunder. Viborg var dock aldrig helt utan guldsmeder. På magistratens uppmaning konstituerade sig skrået på nytt 1831 men inför kommande näringsfrihet upplöstes det 1861.

Stämplingen av silvret i Viborg avvek länge från bruket i Sverige och Finland. I Sverige krävdes redan 1596 att föremålen försågs med både mästarstämpel och stadsstämpel. I Viborg blev stadsstämpeln, ett krönt W, allmän först kring tiden för skråets grundande. I Viborg använde man aldrig den svenska riksstämpln tre kronor, som togs i bruk 1752. Endast Jacob Binborg som flyttat in från Sverige använde ibland den svenska årsstämpln under 1700-talet. Först efter 1812 när Gamla Finland anslutits till övriga Finland började man slå en riksstämpel, storfurstendömets krona, på silverarbeten gjorda i Viborg. Då utgjordes stadsstämpeln enbart av W och man tog även i bruk den finländska årsstämpln. De enda ryska stämplarna som ibland använts på finländskt silver under 1800-talet utgjordes av solotnik-stämplarna 78 eller 84, för att ange silverhalter på 13 eller 14 lod.

Teservis, omkring 1820, Henrik Qvarnberg (1819–1847). Servisen har tillhört magistratssekreteraren i Viborg Jacob Judén, känd som författaren Jaakko Juteini. Enligt familjtraditionen är servisen tillverkad av spanska silvermynt. H. tekannan 28 cm. Stiftelsen Reitz samlingar . Foto Katja Hagelstam.

Sju altarljusstakar, 1930, J. A. Tarkiainen Oy. H. 22,8 cm. Viborgs nya domkyrka / Berghälls kyrka, Helsingfors. Foto Katja Hagelstam.

Marketta Tamminens bok efterlängtd

Efter Tyra Borgs stora verk om Guld- och silversmeder i Finland 1373-1873 som utkom 1935 har det skrivits otaliga böcker om silversmeder i vårt land. Borg har listat silversmeder och stämplar från alla städer, också Wiborg. Det wiburgensiska avklaras på 39 sidor och har hittills varit en viktig källa. Också Tamminen har i sin bok använt detta material som grund för stämplarna och har också avbildat de av Borg för hand ritade stämplarna.

Fil.mag. och förra museichefen Marketta Tamminens bok är unik i sitt slag. För första gången utkommer nu ett omfattande verk som enbart behandlar silversmeder

i Wiborg. Det är säregt att det utkommer först nu. Wiborg var ändå den andra staden som fick guld- och silversmedskrå 1695, blott 65 år efter Åbo. Staden hade många silversmeder och en speciell, omfattande tillverkning av silverföremål med inflytande från Europa och öster.

Boken börjar med ett kapitel om Wiborgs historia och fortsätter silvermedskrået samt stämpling i allmänhet i staden.

Kyrksilvret berörs. Ovanligt mycket har bevarats. Kyrkorna vilka var många och har en spännande historia beskrivs. Något mera kunde ha skrivits om kyrkobyggnaderna och deras öde i dag fastän det ju inte direkt berör silver.

De olika tidsepokerna beskrivs väl; medeltid, renässans, barock, rokoko, nyklassicism, empire, jugend och något senare tid.

Förteckningarna över silversmeder och deras stämplar är särskilt värdefull. Här kan läsaren slå upp eget silver och hitta s.g.s. alla stämplar. Bara någon enstaka stämpel har fallit bort märkte jag själv. Notapparaten är omfattande, likaså förteckningen över använda böcker. Det goda är att stämplarna

går fram till 1940-talet (i motsats till Borg som slutar 1873).

Boken är illustrerad med många goda färgbilder främst tagna av Katja Hagelstam. Formatet 25 x 24 cm är passligt och papperskvaliteten väl vald.

Ett kapitel om guldsmeder hade passat bra in. Det sägs att det fanns få guldsmeder och få arbeten i Wiborg. Det stämmer inte helt. Många silversmeder var också guldsmeder med samma stämplar. Det finns en hel del guldföremål och smycken gjorda i Wiborg. Men ett kapitel till hade säkert fördrojt bokens utgivning.

I slutet av boken finns överraskande ett sammandrag på engelska. Det är synd att boken inte är tvåspråkig finsk – svensk (såsom t.ex. den i år av Museiverket utgivna ”Hohto – Lyster – Finskt silver 1600-1830”). Med tanke på Wiborgs fyrspråkighet borde åtminstone ett svenskt sammandrag ha ingått.

Mikael Westerback

Boknytt

Viborg i konsten – nya böcker

Konsthistorikern Anastasia Martynova (född 1989), som specialiserat sig på ryska Viborg som motiv för finska och ryska konstnärer, har 2017 utgett en ny bok, ”Viborg i finska och ryska konstnä-rers biografier på 1900- och 2000-talet” (Vyborg v biografijach finskich i russkich chudozjnikov XX-natjala XXI veka), som presenterades första gången på restaurant Espilä i Viborg den 11 november 2017. Här uppräknas hela 127 finska och ryska konstnärer som behandlat Viborg i sina konstverk, en del av dem är avbildade i bokens

bildbilagor. Anastasia Martynova har också grundat en grupp på ryska Facebook, V kontakte, på adressen vk.com/wiborg_art, med nyheter och intressant material om Viborg i kon-sten.

Den 18 maj 2018 lanserades på Slottet Martynovas följande nya bok, ”Viborg och Monrepos med omgvin-gar, konstnärers verk från 1500- till 1800-talet”, med äldre exempel ur hennes omfattande materialsamlingar (Vyborg, Park Monrepo i okrestnosti v tvortjesje chudozjnikov XVI-XIX vv.)

Anastasia Martynovas nya bok, med ett fotografi av Hugo Simberg på omslaget.

Viborg och Karelska näset i ny rysk krigshistorisk litteratur

Leningradforskaren Leonid Amirhanov, som är närmast känd för talrika publikationer om sjöförsvaret av Petersburg och Finska viken, har utgett en omfattande antologi med titeln *Karelskij perejok. Stranitsy istorii. Tom pervyj* (Karelska näset. Historiska sidor. Del 1) Ostrov 2017.

Bland bokens krigshistoriska artiklar kan nämnas skildringar av Systerbäck 1918 och 1941, min-röjningsverksamheten i Viborgstrakten 1944-2009 (med barn- och ung-domsläger som prioriterade objekt), samt i synnerhet professor Vladimir Baryshnikovs artikel om sammanbrot-tet av försvaret av det sovjetiska Viborg i augusti 1941. I motsats till Hitlers Barbarossa-anfall den 22 juni 1941 kom det finländska anfallet i riktning mot Viborg inte överraskande, utan försvararna hade en dryg månad för-beredseletid och hade dessutom fler pansarvagnar och stridsflygplan än motståndaren, vars manöskapsövertikt var endast 1,5-2-faldig.

Det borde således ha varit relativt enkelt att avvärja det finländska anfallet. De ryska försvararnas uppfattning om angriparen var mycket bristfällig, medan finländarnas (radio-)spaning var synnerligen effektiv, och erbjöd tidvis till och med bättre uppgifter om de ryska enheternas dislokation än den ryska frontledningens själv kände till! Den snabba finländska övergången av Vuoksen överraskade ryssarna, varefter nästan allt misslyckades för försvararna. Natten mot den 30 augusti 1941 inleddes en panikartad flykt från Viborg, och huvuddelen av 43 infanteridivisionen (inklusive divi-sionskommendören, general Vladimir Kirpitjnikov) omringades. Sammanlagt 9 000 ryska soldater tillfångatogs till striden om Viborg, medan 2 000 sol-dater stupade. Däremot lyckades den sovjetiska Östersjöflottan någorlunda framgångsrikt dra sig tillbaka från Björkö (Koivisto), och ungefär 20 000 sovjetsoldater kunde evakueras innan Björkö återerövrades av finländarna.

Karelska näsets produktive ”hem-bygdsforskare” Jevgenij Balasjov publicerade år 2017 inte mindre än tre böcker, med främst traktens ”nybyggnare” med åttlingar som målgrupp. Den sov-jetiska inflyttningen till Karelska näset beskrivs i bokenverket *Sovetskije osvovenije Karelskogo perejeka*. (Det sovjetiska övertagandet av Karelska näset.) IKO Karelija 2017, vars två första delar omfattar åren 1940–41 och 1944–51.

Enligt Balasjov påmindne den sov-jetiska inflyttningen är 1940 närmast om ”invandring till en okänd planet som plötsligt övergivits av en högt stående civilisation”. Redan den 22 november 1939 uppgjordes en plan för Karelska näsets förvaltning, vars

undertecknande skulle ske i Kexholm (som dock inte hann erövas av Röda armén). Den 3 december 1939 över-fördes norra Karelska näset (inklusive Viborg och Kexholm) till O.W. Kuusinsens finländska folkrepublik. Efter vinterkriget anslöts detta område till den Karelsk-finska sovjetrepubli-ken, medan södra näset anslöts till *Leningradskaja oblast*.

I bostadshusen i Viborg inventerades kvarlämnade konstverk (bl.a. nämns tavlor av Repin och Roerich) och boksamlingar av experter från Ryska museet, Eremitaget, Etnografiska museet samt olika vetenskapliga bibliotek i Leningrad. De värdefullaste kulturskatterna ändrovtogs omedelbart av de anlända experterna. Eftersom Karelska näset var så gott som folktomt (förutom ett fåtal arbetsförmögna som internerades i Terijoki; se nedan) planerades inflyttning av ny befolkning samt nyskapande av näringslivet. Den sovjetiska återuppbyggnaden avbröts av det nya krigsotbrottet sommaren 1941, och ”nybyggnarna” beordrades att bygga försvarslinjer medan skördearbetet utfördes under artillerield. Liksom under vinterkriget hamnade åter en gång massvis egendom av olika slag i fiendehänder. Under ställningskriget hann en stor del av karelarna flytta tillbaka och iståndsätta sina bostäder och gårdar, men dessa måste som bekant ytterligare en gång bränskadne lämna gård och grund sommaren 1944.

Hösten 1944 kvarblev knappast någon finländsk civilbefolkning på Karelska näset. Den nya gränsen drogs 100-100 km väster om frontlinjen och alla finländska trupper drogs tillbaka till sin sida om gränsen senast den 26 september 1944. Sovjetunionen övertog nu ett vidsträckt område som föga lidit av krigshandlingarna. Under ställningskriget hade karelarerna som nämnts i stor utsträckning hunnit reparera vinterkrigets skador, varför de nya ”nybyggnarna” gärna flyttade in i välbyggda bostäder och gårdar. Inom Leningrads oblastsförvaltning uppgjor-des stadsplaner för ett stort antal nya tätorter, samt typtrinitningar för bysov-jeternas palats och kolchosböndernas stockhus (i viss mån påminnande om de finländska frontmannahusen). De flesta av de ambitiösa arkitektplanerna torde ha förblivit oförverkligade.

Böckerna är illustrerade med talrika bilder ur lokalpressen och läsaren fäster sig vid det stora antalet bilder av kor och andra husdjur, pälsfarmer m.m. (vilka ju helt saknas på Karelska näset om idag). Vid reparationer av fabriker och elnät deltog förutom inflyttad befolkning också ett stort antal krigsfångar. Säkerhetsmyndigheterna bevakade den nya riksgränsen

Bakom språkmuren Näsets och Viborgs historia

Den stora bokhandeln vid Nevskij prospekt i St Petersburg har alltid en välförsedd disk med litteratur på ryska om Karelska näset och Viborg, här klassifierad som *kravedentie*, ”hembygdsforskning”. Bland nyheterna från 2017 finns ”Karelska näset. Blad ur historien”, första delen på 400 sidor, (*Karelskij perejok. Stranitsy istorii*, red. L.I. Amirchanov).

Bland trettioalet artiklar finns stort och smått, de är grupperade ortsvis – Systerbäck-Kuokkala, Ollila, Viborg, Björkö. I bakgrunden finns bland andra de personer som står bakom redigeringen av de materialrika ryska webbplatserna för Näsets historia: Aleksandr Bravo från www.terijoki.spb.ru och Ilja Lapin från www.ristikivi.ru.

I artiklarna behandlas den gamla villakulturen och ur rysk synvinkel intressanta och betydande familjeöden. Första gången utreds i detalj hur Ilja Repins villa Penaty efter vinterkriget öppnades som museum i juni 1940 och sedan fullständigt förstördes i juni 1944. Bland artiklarna om Viborg möter många numera också i Finland bekanta författare: arkitekten Viktor Dmitriev, Natalia Dmitrieva eller Michail Jefimov som skriver om Monrepos som motiv i den ryska litteraturen. Inflyttningen till Viborg efter 1944 behandlas i ett par intressanta artiklar, också krigshistoria kring 1918 och fortsättningskriget ingår. P.A. Milasjins bidrag har rubriken ”Paradoxer i det viborgska ortnamnskicket”, genom seklerna fram till i dag. L.G. Volkova skriver om Torkelsesplanadens historia, med jämförelser till Esplanaden i Helsingfors.

Uppslagsbok om herrgårdar
En annan nyare bok bakom språkmuren

är E.L. Aleksandrovas ”Herrgårdar i Viborgska guvernementet”, (*Usadby Vyborgskoj gubernii*), utgiven 2016 på förlaget Gjol i St Petersburg (302 sidor, hundratals svartvita illustrationer). Förlaget är speciellt inriktat på litteratur från 2017 finns ”Karelska näset och har utgett en mängd historiska skrifter (www.inkeri.ru). Boken är uppställd i alfabetisk ordning, med grundläggande uppgifter om herrgårdar och större lantegendomar i det forna Viborgs län före 1940. Här presenteras 161 (!) herrgårdar, enbart från den del av länet som i dag ligger i Ryssland. – Herrgårdar fanns ju som känt ända till Abborfors gård vid länsgränsen i Kymmene älv. Texterna refererar gårdarnas historia, ägare, byggnadshistoria mm., åtföljda av ett rikt historiskt bildmaterial. För lokaliseringen återges utsnitt ur 1930-talets grundkartor.

Materialet härstammar från gängse finländsk litteratur om länets herrgårdar och från tjugotalet webbsidor med digitala textkällor, fotografier och kartor. De otaliga ort- och personnamnen är vanligen berömligt korrekt återgivna i rysk translitterering – ett minus är de små bildformaten. Helheten är imponerande, både som exposé över en försvunnen kulturform och som bevis för att intresset för regionens historiska arv lever vidare i Ryssland.

De två ovan beskrivna volymerna väcker igen frågan, hur man på något sätt kunde producera översättningar av den ryska Viborgsforskningens bästa bidrag för spridning i Finland och vice versa, för finländska publikationer i Ryssland. Språkmuren hindrar fortfarande ett naturligt utbyte av ny information mellan intresserade i bägge länderna.

Rainer Knapas

Monrepos-ABC

Muzej-zapovednik ”Park Monrepo”, Azbuka, Vyborg 2017.

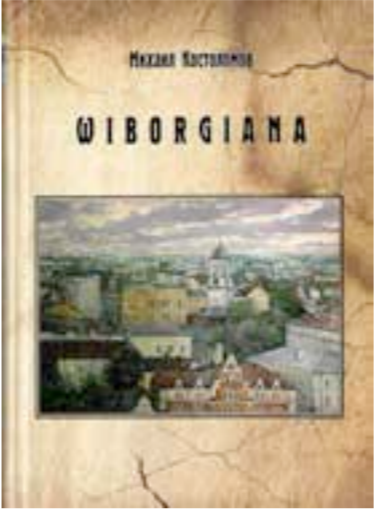
En ny, vackert tryckt souvenir-volym, utgiven av forskaren Svetlana Podzorova (medarbetare i detta nummer av WN) presenterar i form av en liten ABC-bok Monrepos, dess sevärdheter, konstverk och säregna natur. Bildmaterialet kommer också från samlingar i Finland och återspeglar de fridsamma tiderna före den nu pågående och starkt omdebatterade

restaureringen. Det som återstår av konstverken, inventarierna och samlingarna från Monrepos finns i dag i olika museer i Finland och Ryssland. Byggnaderna står kvar, men efter krig och plundringar har dagens

Monrepos-museum i Viborg kvar bara fragment och småfynd från den svunna storhetstiden.

Rainer Knapas

Wiborgiana – till minnet av Michail Kostolomov

Michail Nikolaevič Kostolomov, Wiborgiana. Kraveděskie očerki. Sankt-Peterburg: Ostrov, 2018, 630 s.,ill.

Många finländare kände Michail ”Mikko” Kostolomov som en entusiastisk förkämpe för Viborgs historia, som guide på otaliga gruppresor och som föreläsare, flitig skribent och historieforskare. Han var född i Viborg 1953 och dog där 2016 – efterlämnande ett stort tomrum. I dagens Viborg hade han varit helt unik med sina språkkunskaper, bland dem även svenska, och talesman för de svenska, finska och internationella särdragen i stadens historia, mot en sovjetisk-storrysk enspråkig historieuppfattning.

Ett urval av hans historiska studier på ryska har utgetts av S.I. Kovner 2018 i en diger volym på 630 sidor, med titeln *Wiborgiana* (med latinska bokstäver, ovanligt i Ryssland). På bakpärmn presenteras Michail Kostolomov som ”poet och översättare, historiker och lokalhistorisk forskare”. Han hade en akademisk utbildning som biolog,

Ny encyklopedi över slottet

Julija Mosjnjk (red.), *Vyborgskij zamok ot ”A” do ”Ja”* [Viborgs slott från A till Ö], St: Petersburg 2018, 184 s., illustrerad.

”Viborgs förenade museer”, som i dag har sitt högkvarter på slottet, har 2018 utgett den första egentliga historieboken om Viborgs slott på ryska, i stort format och rikt illustrerad med historiskt bildmaterial i färg. Boken har formen av en encyklopedi med fristående artiklar som har rubriker från A till det ryska alfabetets Ö, bokstaven Ja. Artiklarna har tidigare publicerats i lokaltidningen ”Vyborg”, och nu samlats i bokform. Bakom texterna står kretsen av forskare på slottet, numera också i Finland välbekanta namn: Galina Bolsjakova, Ljubov Volkova, Michail Jefimov, Alexej Melnov, Julija Mosjnjk, Zinaida Novoselova, Igor Pilipjtjuk och Aleksandr Smirnov.

Bidragen ger en god överblick över slottets hela historia, olika byggnadsskeden, bemärkta personer

Rainer Knapas

Från Kärstilä gård ut i världen

Elisabeth Kallstenius, Lucies hemligheter – kvinnohistoria och svunnen arkitektur. Eget förlag, Stockholm 2017, 172 s.

Elisabeth Kallstenius, viborgsättling i Stockholm, har utgett en rik finsk-svensk-rysk familjekrönika utgående från sin mormor Lucie, född Tesche, från Kärstilä gård i Viborgs landsförsamling. Släkten Tesche hörde till *die Alten und Echten* i Viborg. Den är känd sedan 1500-talets slut, då Peter Tesche

Viborg i kartor

Jussi Itanen: Viipurin historiallinen kartasto. Kaupungin vaiheet keskiajalta nykypäivään. Karttakeskus 2017, 176 s.

Det finns knappast ett bättre sätt att lära sig en stads historia än att studera kartor. Vi vet att det har ritats ett stort antal kartor över Viborg och dess omnejd men vi är bäst insatta i endast några av dem: Otto-Iivari Meurmans klassiska stadskarta från år 1935 och några moderna kartor med finsk- och ryskspråkiga gatunamn. Nu har vi över 150 kartor inom samma pärmar.

Denna historiska atlas över Viborg kom ut år 2017 och är sammanställd av filosofie magister Jussi Itanen, som redan år 2006 publicerade ”Viipurin karttakirja 1939”. Boken är utgiven av Karttakeskus Oy och den har tillsvidare kommit ut bara på finska. Den nya atlasen delar sig tidsmässigt i sex större kapitel, varav det första behandlar tiden före Viborgs stad och de fem andra olika perioder i stadens historia: den svenska tiden, den ryska tiden, autonomitiden, självständighetstiden och den sovjetiska och ryska tiden efter kriget.

Jämsides med kartorna beskriver boken i ord Viborgs skeden i huvuddrag från dess grundande till nutiden. Tyngdpunkten ligger på utvecklingen av stadsplanen, försvarssystemet och gatunätet samt stadens offentliga byggnader, men författaren redogör också för andra i stadens historia väsentliga element, såsom handeln, sjöfarten, industrin, trafiken, postgången, skolväsendet, sjukvården och det religiösa livet. Alltför grundliga kan dessa beskrivningar i en bok med endast 176 sidor inte vara, men efter varje tema finns det en förteckning över litteratur där läsaren kan söka tilläggsinformation.

Kartorna är samlade från Nationalarkivet, Nationalbiblioteket, Museiverket, från svenska Riksarkivet och Krigsarkivet samt ryska Discus Media och Karta TD. Man har varit tvungen att kraftigt förminska en del kartor för att de skulle rymmas på bokens sidor. I några sådana fall måste man ta ett förstoringsglas till hjälp för att kunna urskilja texter och detaljer.

Ett speciellt intresse har de kartor som beskriver planerade men aldrig genomförda ändringar i stadsbildn. Sådana kartor finns närmare tjuugo stycken, ända från Gustav Vasas tid till sovjettiden.

De tidsmässigt äldsta av kartorna

innehade den viktiga befattningen som slottsbarberare i Viborg. Under senare århundraden förekommer släkten som handelsborgare i Viborg, Fredrikshamn och Lovisa. Lucie Tesche (född 1887) var en av nio syskon på Kärstilä, som hennes far häradshövdingen Peter Alexander Tesche hade rustat upp med en förmån ny huvudbyggnad i klassisk stil 1867, en vacker park och allt som hörde till ett ståndsmässigt liv på landet vid Kärstilänjärvi. Denne Tesche var gift med Elisabeth Varon, av tyskt-baltiskt-ryskt ursprung, Petri-Schülerin i St: Petersburg. Båda föräldrarna dog 1902 och barnens levnadsbanor gick åt de mest olika håll. Sonen Eugen Alexander, ”Ali”, tog över gården.

Dottern Lucie gifte sig 1907 med Jean Berner, eo. assistent vid Kungl. svenska telegrafverket och flyttade till Göteborg. För Kärstilä gård gick det utför, först såldes inventarierna 1909 och följande år hela gården på exekutiv auktion, till överste G.A. Kolobov. Senare (1932) köptes Kärstilä av den kände viborgaren Emil Buttenhoff.

Släktens och syskonskarans öden utreds i boken både före och efter

år 1861 skapade en helt ny stadsbild med raka och breda gator samt nya torg och parker. Nya monumentala byggnader, bl.a. flera skolor, uppfördes. Batteribacken och Havis vallar fick sina försvarsanläggningar.

Boken redogör noggrant för uppkomsten av Saima kanal och järnvägsförbindelserna. En intressant uppgift är att det redan tidigare har funnits planer att leda kanalen till Viborgska viken genom Kivisillansalmi. Detta verkställdes dock först efter kriget. Stadens järnvägsstation skulle först placeras i Pantsarlaks där den skulle tjäna som ändstation för tågtrafiken mellan Viborg och St: Petersburg.

Då författaren redogör för den stora skolreformen på 1800-talet säger han att Viborgs finska flickkola, som grundades år 1881, var stadens första lärdomsskola för flickor. Han glömler då helt Fruntimmerskolan, senare Svenska Flickskolan i Viborg, som redan år 1788 grundades av Katarina II och som var Finlands och hela Nordens första offentliga flickkola. År 1881 hade den fyra klasser som också den nya finska flickskolan kom att ha. Båda skolora blev statliga år 1886 och fick då vardera en femte klass. Båda måste betraktas som lärdomsskolor även om de först efter sekelskiftet kunde erbjuda sina elever möjlighet att avlägga studentexamen.

Efter inbördeskriget fick stadsplaneringen i Viborg ny fart. Några gatunamn ändrades för att bättre lämpa sig för den nya självständiga republiken. Fyra stora inkorporeringar verkställdes för att införliva förorter med staden. Viborg fick år 1923 en ny generalplan som uppdaterades år 1932.

Vinterkrigets och fortsättningskrigets händelser i Viborg skildras i boken med hjälp av kartor. Återuppbyggnadsarbetet under fortsättningskriget beskrivs, både det som kunde verkställas och de planer som förföll då staden förlorades på nytt.

Rätt så mycket berättas om tiden efter kriget under rysk administration. Som en viktig källa gällande den sovjetiska tiden har författaren utnyttjat Shikalovs och Hämynehmens verk ”Viipurin kadotettu vuodet 1940–1990” som recenserades i WN 2014. Men dessutom har författaren fått tag på några intressanta kartor. En av kartorna uppvisar läget år 1948 då endast en liten del av husen

Wiborgs-föreningar

Handelsgillet i Wiborg

Gillet höll sitt värmöte den 12 mars med fil.mag. Marketta Tamminen som föredragshållare. Hon talade över rubriken "Silver i Viborg". Anförandet refereras på annan plats i WN.

Varexkursionen för bröder avec gick den 1 juni till Sjöfartsmuseet Wellamo i Kotka samt den Kejsleriga fiskestugan i Langinkoski. Lönch avnjöts på Wanha Fiskari.

Höstmötet begicks den 12 november då fil.mag. Peter Ragnvaldsson berättade om "Wiborg och viborgare i Svenska litteratursällskapets i Finland arkiv".

I maj avtäcktes Gillets plaket i Viborgsrestaurangen Lehtovaara. I dag har Gillet c. 130 medlemmar.

Gillets styrelse består av ordförande

Mikael Westerback, viceordförande Jan Sandström, sekreterare Albert Andersson, skattmästare Johan Björkell, klubbmästare Paul Nouro, intendent Alexander Grandin samt Niklas Simberg.

Mikael Westerback

Föreningen Wiborg

Östra Finlands Nations garantiförening, Föreningen Wiborg, har haft ett mycket traditionsenligt verksamhetsår bakom sig i form av evenemang. Då föreningen har tagit över nationens äldre medlemsansvar har det satt sin prägel på verksamheten. Tre medlemsbrev har gått ut till såväl de äldre medlemmarna av nationen som till Föreningen Wiborgs medlemskår. Det fjärde brevet postades i december med anmälningdirektiv för 7 januariisoären, bord Papula.

Verksamhetsåret 2018 inleddes med gemensamt bord på 7 januariisoären. Före årfesten i februari samlades äldre medlemmar och andra intresserade till fördrink. Värmötet arrangerades i wiborgsk anda på restaurang Lehtovaara på Kristi Himmelsfärdsdag.

Årets sommarexkursion gick till Stora Mjölö, ett mycket intressant besöksmål i Helsingfors skärgård i strålände sommarvärde. Höstmötet arrangerades i Helsingfors på restaurang Meripaviljonki. Den 30 november hölls en Julskiva på nationen tillsammans med de yngre äldre medlemmarna.

Under 2018 har nationen firat 90 år av samarbete med Västmanlands-Dala nation i Uppsala. Det här har även föranlett Föreningen Wiborg att förbereda ett besök till nästa Vårbal i Uppsala den 18 maj 2019.

Alexander Grandin

Föreningen 7 januari rf

Föreningen 7 januari har bakom sig ett fint verksamhetsår. Höjdpunkten på året var festen på Riddarhuset i januari 2018. På årsmötet i juni valdes följande styrelse: Maria Salenius (ordförande), Erik Andersin (viceordförande), Monica Saxén (skattmästare), Henrik Antell, Mika Pynnönen, Rabbe Sandelin och Kirsti Sirviö som ordinarie medlemmar samt suppleanterna Irina Halminen, Hannele

Helkama-Rågård, Annika Helkama-Tötterman, Marina Rågård, Harri Tilli, Saara Valtonen och Karen Zilliacus. Annika Helkama-Tötterman ansvarar fortsättningsvis att för föreningens bokföring.

Föreningen fortsätter att upprätthålla den tradition av gott arbete och kulturfrämjande som "Frauen-Verein" påbörjade i Viborg år 1835. Den årliga festen behandlar

Maria Salenius

Tyrgilsmuseet rf

Tyrgilsmuseet r.f. grundades år 1972 med uppgiften att samla minnen från Viborg samt främja den kulturhistoriska forskningen kring Viborg och dess inflytelseområde. Museet har samlat in en mångsidig uppsättning av konstverk, föremål, dokument, fotografier, böcker och övrigt Viborgsrelaterat material. Konstverken och föremålen är deponerade hos Etelä-Karjalan museo i Villmanstrand som förvarar och i mån av möjlighet ställer ut dem. Det övriga materialet har överlåtits till Svenska Litteratursällskapets i Finland historiska och litteraturhistoriska arkiv, som katalogiserat materialet och håller det tillgängligt för forskning. Några

Östra Finlands Nation

På Östra Finlands Nation vid Helsingfors universitet har året gått med fart och styrelsen jobbar hårt med att slutföra alla projekt för året. Nationen har omkring 200 medlemmar, nationslokalen "Nypolen" finns i Nya studenthuset. Nationens Inspektör är Kai Nordlund, Kurator är Rasmus Olander och ordförande Katarina Sikow. Historikgruppen som valts för att skriva nationens 100-årshistorik till det kommande hundraårsjubileet år 2024 samt en stadgerevideringsgrupp har kickats igång av nationsmötet och håller på att starta upp respektive projekt.

Under året har nationen hunnit med olika program, allt från sitser till avslappnande luft-yoga och vattenfärgsmålning. Man har även arbetat för allas trivsel genom att satsa på säkerheten under evenemang och gjort upp planer för att främja jämställdheten på nationen. Ett av årets mest spännande program var såklart Viborgsresan i augusti med Wiipurilainen Osakunta. I Viborg fick vi bekanta oss med både Slottet och Runda tornet.

Nationens representanter har även åkt västerut för att hälsa på både Helsingkrona Nation i Lund och Västmanlands-Dala nation i Uppsala. De här vännationerna var också representerade på ÖFN:s årsfest den 24 februari. V-Daläs orkester Kruthornen med dansgruppen Letta Gardet hedrade ÖFN med ett

Östsvenska Kvinnoförbundet och Öst-Svenska Blomsterfondföreningen

Östsvenska Kvinnoförbundet och Öst-Svenska Blomsterfondföreningen hade igen ett aktivt verksamhetsår. På månadsmöterna på Lyceumklubben käserade Markus Rosenlund om sina äventyr "På världens tak", Marianna Flinckenberg-Gluschoff berättade om sin nya bok "Ilkikurinen kompassi" och Emelie Enckell om sin nya bok "Generalens dotter", Hjällis Harkimo

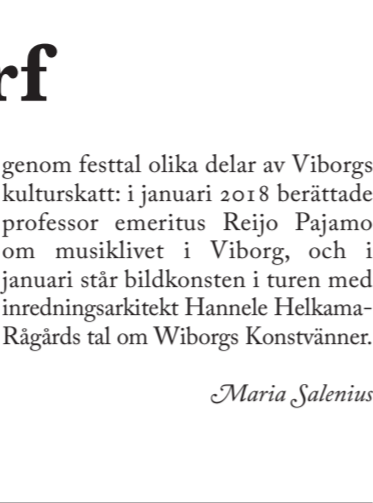
Wiborgs Konstväänner

Året 2018 var föreningens 128 verksamhetsår. Föreningens styrelse utgjordes av sex från medlemskåren valda personer. På värmötet invaldes som ny styrelsemedlem museichefen Taina Lammassaari från Tavastehus konstmuseum. Som ordförande fortsätter Hannele Helkama-Rågård och som vice ordförande Heli Halste-Korpela.

Föreningens samlingar består av 179 konstverk, av vilka största delen är målningar. Av de från Viborgs Konstmuseum evakuerade samlingarna finns största delen i Tavastehus medan över 20 konstverk finns i Villmanstrand.

Under fjolåret skaffades inga nya konstverk till samlingarna. Föreningens inköps- och

MÅNDAGEN den 7 januari 2019

Tyrgilsmuseet

Viborgare", som senare publicerats i Wiborgs Nyheter.

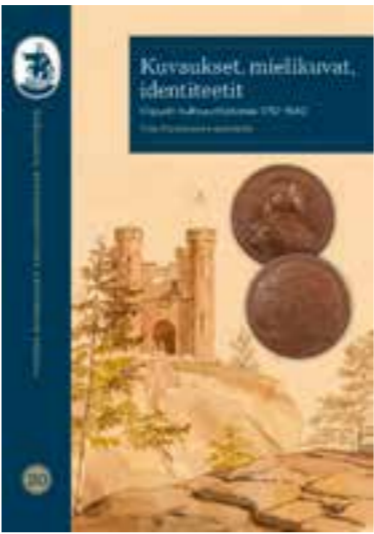
Den 28–29.8.2018 erbjöds föreningens medlemmar tillfälle att under en guidad rundtur bekanta sig med jubileumsutställningen "Finland 100" på Riksarkivet.

Föreningens styrelse består av följande personer: Emer Silius, ordförande, Rainer Knapas, viceordförande, Tom Ahlqvist, sekreterare samt Heli Halste-Korpela, Hannele Helkama-Rågård och Wilhelm Nouro. Som skattmästare verkar Charlotta Niemistö och som bokförare Annika Helkama-Tötterman.

Emer Silius

MÅNDAGEN den 7 januari 2019

VSKS – Finska Litteratursällskapet i Viborg

Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura har under ordföranden docent Pentti Paavolainens ledning som tidigare verkat för att hålla Viborgskulturen levande på många fronter. Årsmötets föredrag om arkitekt Uno Ullberg hölls av docent Kimmo Sarje. Ullberg är aktuell inom ett brett utplagt bok- och forskningsprojekt med deltagare från Finland och Ryssland. Hans liv och byggnadsverk skall för första gången samlas i bokform.

År 2018 har VSKS utgett nr 20 i sin serie Toimitteita, en artikelsamling med titeln "Kuvaukset, mielikuvat, identiteetit. Viipurin kulttuurihistoriaa 1780–1840", redigerad av Piia Einonen och Antti Riihä. Volymen fortsätter serien av VSKS kulturhistoriska artikelsamlingar, denna gång med valda frågor ur 1700-talets och det tidiga 1800-talets viborgsliv. Nathanaälle Minard-Törmänen, som 2016 disputerade i Helsingfors med avhandlingen An Imperial Idyll.

Rainer Knapas Lars-Einar Floman

Tyrgils Orden

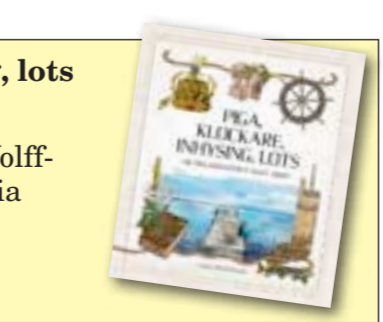
Efter senaste krig samlades några hemlösa Viborgsherrar på Svenska Klubben i Helsingfors kring vad som kom att kallas Wiborgsbordet. Verksamheten konsoliderades 1952 och Tyrgils Orden uppstod. Länge var sällskapet ett klubbkoterri med sitt givna bord under onsdagsaftnarna, men banden till Svenska Klubben blev med tiden lösare. I dag samlas Tyrgils Orden till vår-och höstkapitel i Svenska Klubbens hus, men Wiborgsbordet finns inte längre.

Ordensällskapet har nu cirka 30 medlemmar, alla herrar. Stormästare och slottshövding är Henrik Degerman, som biträds av rådsher-rarna Lars-Einar Floman, Mikael Westerback, Robin Ekström och Emer Silius. Åtta kardinaler har den ansvarsfulla uppgiften att välja slotts-hövding. Kapiten inleds med en aktu-ell översikt av slottshövdingen varpå följer ett Viborgsbetonat föredrag

Henrik Degerman

Wiborgs Läns Segelförening

Wiborgs Läns Segelförening r.f. är en förening med gamla anor. Föreningen grundades år 1873 i Viborg. WLS har cirka 110 medlemmar och är en aktiv segelförening med ett sommarställe och en trygg seglarhamn på Våtskär i

Piga, klockare, inhysing, lots Skärgårdsöden 1669–1809

En prisad bok av Carina Wolff-Brandt om Finlands historia under svenska tiden.

www.vingpennan.com

Efterlängtdad husrenovering har kommit i gång

Björnen återvänder "hem". Foto Pavel Poljakov.

D. Markeloff-husets tak byts i juli 2018. Foto Pavel Poljakov.

För första gången på trettio år täcktes många av de gamla husen i Viborg med byggnadsställningar. Efter Andra världskriget förekom renovering av bostadshus i två etapper, på 40- och 50-talet samt på 70- och 80-talet. Till följd av arbetet förlorade några byggnader sina prydnadselement, men ibland lyckades sovjetiska arkitekter återställa dem.

I fjol inleddes ett långfristigt projekt med renovering av bostadshus i Viborg vilka räknas som arkitekturminnesmärken. Det är mycket dyrt att renovera hus som räknas som kulturarv. Dessutom skiljer sig det ryska systemet för husadministration från det europeiska. I ett och samma hus kan finnas både privata lägenhetsägare, hyresgäster samt kommersiella företag som hyr lokaler på de nedre våningarna. Det finns inga hus som förvaltas under aktiebolag. Vissa byggnader har det bra eftersom de lyckats få fungerande bostadskooperativ, men det är snarare undantag än regel.

Ett renoveringsprojekt för gamla bostadshus utvecklades redan 2017 av firman *Neolik* som använde en modern teknologi: 3D-avsökning av fasader. Firman blev entreprenör för renoveringsarbetena i Viborg och ansågs tidigare ha utfört ganska lyckade projekt i staden. I deras uppdrag ingick följande byggnader: SOK AB-huset och Sergejeff & Co-huset på Rävgatan 2 och 4; Savo-Karelska aktiebanken och hotell Belvedere på Karjalangatan 14 och 16; Wiklunds bostadshus på Slottsgatan 37 samt Pohjologatan 8 och 10 (Maalaiskunnan talo).

Det fanns väldigt mycket att göra med dessa hus, därför hyrde *Neolik* flera andra firmor som entreprenörer: *Balkamen* arbetade med husen på Torkelsgatan 6 och 18; D. Markeloff-huset och AB Kimmo-huset, samt AB OTSO-huset på Kannasgatan 1. *Miro Grupp* blev ansvarig för byggnader på Vasagatan 25 (handelsman Moskvins hus), Torkelsgatan 20 och Karjalangatan 31 ("Pietinenska palatset").

Renoveringen av de första 13 husen påbörjades i samband med förberedelserna inför Leningrad-regionens födelsedag den 4 augusti då den fyllde 91 år. Entreprenörerna fick i uppdrag att avsluta renoveringar av tak och fasader före firandet, men det är klart att sådana storskaliga arbeten

Alexej Melnov Översättning Natalia Asejeva

^[1]

Sorvalinytt:

Talkoarbetet på de viborgska begravningsplatserna fortsätter

I ständsättningen av Sorvali begravningsplats har kommit in i ett nytt skede. Området är städad och överflödiga träd har fällts. Förra sommaren koncentrerade man sig på att inständsätta gravstenarna och flyttade en del stenar till sina ursprungliga platser.

Glädjande är att familjen Geschwendts tre stenar (se rutan invid) kunde lyftas på plats. Redan för många år sedan hittades sonens, kapten L.R. Geschwendts gravsten medan fadern Reinhold Geschwendts och modern Regata Lovisas stenar hittades sommaren 2017. Det fanns uppgifter om den ursprungliga gravplatsen.

I slutet av sommaren 2017 hade Alla Matvienko från Viborg, medlem av Sorvaligruppen, kontakt med en rysk man som upptäckt två gravstenar i strandvattnet i Saunalahti. Den ena var Viktor Magnus Penttiläs gravsten, han var hemma från Hogland. Den unge mannen studerade antagligen vid Viborgs sjöfartsskola, blev sjuk och dog. Han är begravd på Sorvali begravningsplats. På den andra stenen kunde man bara urskilja bokstäverna Axel Chren... Bägge stenarna lyftes i land och kommer nästa sommar att transporteras till begravningsplatsen.

Redan för många år sedan hade någon i vår Sorvaligrupp på en karta över Ristimäki gamla begravningsplats

hittat uppgiften om att författaren Jaakko Juteini (Jacob Judén 1781-1855) var begravd där. Under gruppens resa i maj hade vi redan lokaliserat området där gravstenen borde ha funnits. Under talkoarbetet i augusti tog vi med oss redskap för att söka efter gravstenen. Vår glädje var stor då vi under löv och mull hittade Juteinis gravsten, eller ungefär hälften av den. Sällan har Jaakko Juteinis ord till den välkända sången *Arvon mekin ansaitsemme* klingat så mäktigt på begravningsplatsen som då!

Leena Repo

Släkten Geschwendt

I fjolårsnumret av WN efterlyste Leena Repo närmare uppgifter om familjen Geschwendt eftersom två olika gravstenar med namnet Geschwendt hittats under röjningsarbetena på Sorvali. Släktforskaren Kristian Stockmann tog kontakt med WN:s redaktion och levererade en närmare utredning över de berörda personerna. Här en kort sammanfattning:

Samuel Reinhold Geschwendt, född 7.2.1795 i Wesenberg, död 11.6.1863 i Viborg, militärapotekare, kollegieråd. Gift 4.4.1824 med Renata Lovisa Ehrenmalm, född 12.6.1799 i Lokalahti, död 25.6.1862 i Viborg.

Samuel Reinholds gravsten bär texten R.S. Geschwendt

Paret Geschwendt hade två söner och fyra döttrar av vilka den äldsta, Johan Reinhold, är den vars gravsten hittades på Sorvali. De fyra döttrarna gifte in sig i släkterna Gripenberg,

Neovius, Nyberg och von Harstoll.

Johan Reinhold Geschwendt, född 6.9.1827 i Helsingfors, död 13.4.1859, begravd i Viborg. Han flyttade 1846 till S:t Petersburg, gick i militärtjänst, tjänade vid Wladimirska Infanteriregementet från 1848 till 1854 då han befordrades

till stabskapten, förflyttades samma år till ärkehertig Frans Carls grenadierregemente och 1858 till 4:de reservbataljonen av Kaluga, prinsen av Preussen infanteriregemente. Utnämndes 1857 till riddare av S:t Stanislaordens 3:dje klass.

Gammalt ammunitionslager öppet för turister

Det från fortsättningskriget kända ammunitionslageret i Rautakorpi norr om Viborg är nu öppet för allmänheten. Rautakorpi ligger nära omfartsvägen till S:t Petersburg. Det forna ammunitionslageret består av fem grottor insprängda i berget. I fyra av dem odlas nu svampar på långa hyllor. Den största, 75 meter långa grottan är tom. Vid ingången till den finns några bilder från krigstiden upphängda.

Namnet Rautakorpi fick dålig

klang i samband med förlusten av Viborg den 20 juni 1944 då försvarstrupperna av byråkratiska skäl

inte fick påfyllning av ammunition i tid och detta ansågs vara en av orsakerna varför man inte kunde göra ordentligt motstånd mot de anfallande sovjetiska trupperna.

Det finns inte mycket att se i grotterna men krigshistoriskt är stället intressant. Det är också möjligt att efter besöket avnjuta en måltid tillverkad av svampar odlade i grotterna.

Emer Silius

...forts. från sidan 17: Viborg i kartor

i stadens centrum är antecknade som användbara. En annan karta från 1960-talet uppvisar å sin sida hur återuppbyggnaden tjuo år efter kriget hade framskridit. För tiden efter Sovjetunionen finns det ett större antal kartor tillgängliga och på många av dem förekommer också de gamla finska gatunamnen. Den tidsmässigt nyaste är en mycket överskådlig karta över stadens centrum från år 2017, där de viktigaste sevärdheterna är

numrerade och en del av texterna är på engelska. I slutet av boken presenteras ännu den lilla staden *Vysotsk*, f.d. Trängsund (Uuras).

Den sista bilden i boken föreställer den gällande ryska generalplanen för Viborg och ger läsaren tillfälle att förutse hur stadens framtid kanske kommer att se ut.

Iltanens kartverk är intressant ihopsatt och belyser från många synvinklar Viborgs utveckling från en

svensk utpost mot öster till Finlands näst största stad och vidare till en rysk gränsstad med en kraftig finsk prägel. Enskilda personer nämns sällan i boken men det är ju Viborg som spelar huvudrollen i dramat. Människorna byts, staden består.

Boken rekommenderas varmt som lämpad för varje Viborgsväns bokhylla.

Emer Silius

De färskaste salladerna och örterna
- från Järvikylä

www.jarvikyla.fi Makuja Järvikylästä

HELKAMA
helkamaemotor.fi helkamavelox.fi baiks.fi

Nya SFV-biografier: perfekta gåvor!

15 e

Rafael Karsten – bland indianfolk i Sydamerika

I sin biografi över etnologen och religionsforskaren Rafael Karsten (1879-1956) hittar **René och Raili Gothoni** tre sammanbindande teman: religion, äventyr och utanförskap – alla med rötter i Karstens barndom och uppväxt. Hans äventyrliga, djupgående och banbrytande forskning bland indianfolken i Sydamerika ledde till stor popularitet, men senare anpassade han

sig inte till utvecklingen inom antropologin och sociologin, och blev en outsider inom den akademiska världen. 290 sidor, rikt illustrerad.

20 e

Sigrid Schauman – med palett och penna

Sigrid Schauman (1877-1979) var kvinna, bildkonstnär, kritiker, ensamförsörjare och modernist under en tid som inte gynnade en sådan rollblandning. Som konstnär intresserade hon sig mer för färg än för form; både landskapen och porträtten är särpräglade och sensibla. **Camilla Granbackas** heltäckande biografi visar

hur Schauman utvecklades ännu som 80-åring, och hur hon på äldre dar anammade ett rätt burdust sätt att umgås, troligtvis för att hon i själva verket var en rätt blyg person. 264 sidor, mycket rikt illustrerad.

Alla SFV-biografier finns i lager.

Fråga efter böckerna i bokhandeln eller beställ på redaktion@sfv.fi, tel. 09-6844 570

Mer information: www.sfv.fi/bok

Stöd svenska kultur- och bildningssträvanden!

Bli medlem i SFV:s understödsförening! Årsavgift endast 15 euro.

SFV tar emot donationer och testamenten och ger gratis sakkunnig hjälp.

Viipurin Hautaustoimisto
Runeberginkatu 56,
00260 HELSINKI
puh. 09 493 538
Ruusulankadun kulmassa
vuodesta 1941

Hautauspalvelu Aaltonen Oy
Vieraskuja 4,
02770 ESPOO
puh. 09 805 5211
Espoon seurakuntien
palvelukeskuksen vieressä.

www.viipuri-aaltonen.fi